

LATVIAN INSTITUTE OF
INTERNATIONAL AFFAIRS
LATVIJAS ĀRPOLITIKAS INSTITŪTS

Latvijas plašsaziņas līdzekļu noturība pret citu valstu vēstījumiem: Krievijas faktors NATO 2016. gada Varšavas samita kontekstā

Autori:

Māris Andžāns

Ilvija Bruģe

Mārtiņš Daugulis

Anda Rožukalne

Zinātniskais redaktors:

Andris Sprūds

2016. gada oktobris

SATURA RĀDĪTĀJS

KOPSAVILKUMS	3
ABSTRACT	3
IEVADS.....	4
1. LATVIJAS PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU TELPA UN AUDITORIJA.....	6
2. STARPTAUTISKO ZIŅU VEIDOŠANAS PRAKSE LATVIJĀ: IEKŠĒJIE UN ĀRĒJIE TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI	16
2.1. Starptautisko ziņu veidošanas prakse plašsaziņas līdzekļos	16
2.2. Valsts institūciju veidotā "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" ietekme uz ziņu veidošanu	20
3. NATO ATSPUGUĻOJUMS SAISTĪBĀ AR 2016. GADA NATO VARŠAVAS SAMITU	25
3.1. Krievijas vēstījums par NATO Varšavas samitu Krievijas institūciju un amatpersonu viedokļos	26
3.2. Krievijas vēstījuma par NATO Varšavas samitu ietekme uz Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu	36
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI.....	42

Māris Andžāns, Ilvija Bruģe, Mārtiņš Daugulis, Anda Rožukalne, Andris Sprūds, "Latvijas plašsaziņas līdzekļu noturība pret citu valstu vēstījumiem: Krievijas faktors NATO 2016. gada Varšavas samita kontekstā". Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2016.

Latvijas Ārpolitikas institūta pētījums saskaņā ar 2016. gada 13. maija līgumu Nr. C-052/AM/2016 starp Aizsardzības ministriju un Latvijas Ārpolitikas institūtu par pētījuma izstrādi par Krievijas publisko naratīvu par NATO, tā mērķiem un efektivitāti Latvijā.

© Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija, 2016.

ISBN 978-9984-583-90-7

UDK 316.774:32(474.3)

An 318

KOPSAVILKUMS

Analizējot Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu un auditoriju, kā arī starptautisko ziņu veidošanas praksi un to ietekmējošos faktorus Latvijā, pētījumā tiek vērtēta Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpas noturība pret citu valstu, šajā gadījumā Krievijas, vēstījumiem 2016. gada NATO Varšavas samita kontekstā.

Tiek secināts, ka Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpa kopumā ir noturīga pret citu valstu vēstījumiem ar Latvijas aizsardzību saistītajos jautājumos. Lai gan ziņu vēstījumi un to pasniegšana atšķiras latviešu un krievu valodā strādājošajos Latvijas plašsaziņas līdzekļos, tomēr būtiskākajos Latvijas plašsaziņas līdzekļos ir ierobežotas iespējas nonākt tendenciozai citu valstu informācijai. Tas gan neizslēdz atsevišķu sabiedrības grupu lielāku ievainojamību pret citu valstu vēstījumiem saistībā ar informācijas iegūvi no Krievijas plašsaziņas līdzekļu telpas un iespējām veidot savu informācijas telpu no pašu izvēlētiem avotiem. Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpas noturībspējai būtiska ir gan sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu stiprināšana, gan visu plašsaziņas līdzekļu atbalstīšana, nodrošinot vispusīgākas informācijas ieguves iespējas no plaša uzticamu avotu loka un izvairoties no konkrētas informācijas un tās vērtējuma piedāvāšanas no valsts institūciju puses.

ABSTRACT

This research assesses the resistance of the Latvian mass-media space to informational messages from other countries by analysing the Latvian mass-media space and audience as well as the practices of international newsmaking and factors that impact it in Latvia. In particular, the research focuses on Russia's messages in the context of the NATO 2016 Warsaw Summit.

It is concluded that the Latvian mass-media environment in general is resistant to foreign messages regarding the country's defence issues. Although the messages as well as their form differ in Latvian and Russian speaking media, the major Latvian mass-media outlets are unlikely to be influenced by biased information from foreign countries. That does not, however, exclude a higher level of vulnerability from foreign messages due to the access to the information in the Russian mass-media space and possibilities for individuals to create their own information space from self-determined sources. In order to ensure Latvian mass-media space resistance, it is important to strengthen the public media, as well as provide all mass-media with an access to information from the largest possible circle of reliable sources. However, this should not be done by offering specific information and its evaluation by government institutions.

IEVADS

Ierasts uzskatīt, ka Krievija pret tās kaimiņvalstīm un citām valstīm, tās ieskatā konkurējošām vai pretim stāvošām, izvērš aktīvu propagandu, kas nereti tiek dēvēta arī par "informatīvo karu". Propagandas izvēršana jeb, no tās veicēja pozīcijām raugoties, "atbilstoša informācijas fona radišana" vai "sava viedokļa izplatīšana", ir daļa no faktiski ikviena starpvalstu konflikta un būtisks elements konkurējošu valstu ikdienas mijiedarbībā neatkarīgi no iesaistīto valstu atrašanās vietas un to pārvaldes formas. Valstīm ir dažādas pieejas savas informācijas izplatīšanā – sākot no valstīm, kuras to pamatā cenšas nodrošināt caur neatkarīgiem plašsaziņas līdzekļiem, līdz valstīm, kuras aktīvi izmanto plašsaziņas līdzekļus kā tiešus savas politikas instrumentus. Veiksmīga "sava viedokļa izplatīšana" var radīt atbilstošu fonu konkrētu iecerēto darbību īstenošanai, piemēram, izmainīt citas valsts institūciju un sabiedrības viedokli kādā jautājumā. Tā kā plašsaziņas līdzekļi joprojām ir būtiskākais starpnieks starp sabiedrību un valsts institūcijām un vienlaikus arī citām valstīm, lielākās iespējas ietekmēt sabiedrības un līdz ar to arī valsts viedokļus ir valstīs ar vājiem un nenoturīgiem plašsaziņas līdzekļiem.

Šis pētījums analizē Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpas noturību pret citu valstu, šajā gadījumā Krievijas, vēstījumiem (naratīviem). Pētījuma pirmā nodaļa "Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpa un auditorija"¹ apskata Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu un auditoriju kā teorētiskā, tā arī strukturāli analītiskā un statistiskā ietvarā. Otrā nodaļa "Starptautisko ziņu veidošanas prakse Latvijā un iekšējie un ārējie to ietekmējošie faktori"², pamatā balstoties intervijās ar plašsaziņas līdzekļu redakcijām Latvijā ("Nacionālā informācijas aģentūra "LETA"", "Informācijas aģentūra "BNS"", "Latvijas Radio 1", "Latvijas Radio 4 – Doma laukums", "Tvnet.lv", "Delfi.lv", "LTV1", "LTV7", "LNT", "TV3" un "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal")), analizē, kā Latvijā tiek veidotas ar starptautiskajiem notikumiem, tostarp ārējo drošību, saistītās ziņas. Nodaļā īpaša uzmanība tiek pievērsta būtiskākajiem faktoriem un aktoriem starptautisko ziņu veidošanā. Savukārt pēdējā nodaļa "NATO atspoguļojums saistībā ar 2016. gada NATO Varšavas samitu"³ 2016. gada 8. un 9. jūlijā Varšavā, Polijā notikušā NATO valstu un valdību vadītāju sanāksmes (NATO Varšavas samits) kontekstā identificē Krievijas oficiālā vēstījuma par samitu būtiskākos elementus un to, kādā veidā samits un Krievijas oficiālais vēstījums atspoguļots Latvijas plašsaziņas telpā pirms un pēc samita (pētījumā detalizētāk apskatot "Latvijas Televīzija", "Delfi" un "Tvnet" un "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal") ziņu saturu

¹ A. Rožukalnes pamatizstrādē.

² M. Dauguļa pamatizstrādē.

³ M. Andžāna un I. Bruģes pamatizstrādē.

latviešu un krievu valodā). Pētījuma secinājumi un priekšlikumi apkopoti tā noslēgumā.

Lai gan pēdējo gadu laikā ir augusi alternatīvu informācijas ieguves avotu ietekme, jo īpaši sociālo tīklu loma, un pieaugusi ikviena indivīda iespēja atrasties sevis izvēlē un sev pielāgotā informācijas telpā (konkrētu ziņu tematu un avotu izvēle), tomēr vēl aizvien būtiskākā ietekme uz kopējo sabiedrības viedokli ir tradicionālajiem plašsaziņas līdzekļiem, proti, televīzijām un radio, kā arī interneta portāliem. Attiecīgi pētījuma ietvaros netiek apskatīta plašsaziņas līdzekļu ar nelielu ietekmi loma. Lai gan tiem ir sava noteikta auditorija un tie spēj ietekmēt atsevišķas, lielākoties specifiskas cilvēku grupas, tomēr nav pamata uzskatīt, ka būtiskos jautājumos tiem piemīt nozīmīga ietekme uz sabiedrības nostādņām.

Pētījuma izstrādes gaitā tika veiktas intervijas – lielākoties ar Latvijas plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem. Lielākā daļa intervēto speciālistu pauda savus viedokļus ar nosacījumu, ka viņu viedokļi būs anonīmi. Tāpēc tekstā veikta intervijās izteikto viedokļu anonimizācija.

Darbā iekļauta informācija, kas bija pieejama līdz 2016. gada 15. oktobrim.

Pētījums veikts saskaņā ar 2016. gada 13. maija līgumu Nr. C-052/AM/2016 starp Aizsardzības ministriju un Latvijas Ārpolitikas institūtu. Līgumsaistības neuzliek nekādus ierobežojumus attiecībā uz autoru viedokļu brīvību. Materiālā iekļautie viedokļi ir pētījuma autoru viedokļi un tie neatspoguļo Aizsardzības ministrijas viedokli.

1. LATVIJAS PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU TELPA UN AUDITORIJA

Analizējot sabiedriskās domas ietekmes mehānismus ar plašsaziņas līdzekļiem piesātinātā vidē, vienlīdz liela uzmanība pievēršama plašsaziņas līdzekļu auditorijā valdošajiem lietojuma paradumiem, interesei par konkrētiem tematiem, kā arī attieksmei pret aktuālajiem notikumiem. Tajā pat laikā, kā norāda K. Vainera (*K. Viner*), sociālo tīklu aktīvs lietojums un mūsdienu pieejas konvencionālo plašsaziņas līdzekļu satura veidošanai izmaina sabiedrībai piedāvātās informācijas raksturu, liekot identificēt tādus fenomenus kā "postfaktuālā patiesība" un "postpatiesības sabiedrība".⁴ Kā norāda R. Marči (*R. Marchi*), šie termini apzīmē būtiskas izmaiņas plašsaziņas līdzekļu un to auditorijas attiecībās, akcentējot uzticamības samazināšanos un auditorijas daļas izvēli izmantot saviem uzskatiem atbilstošu plašsaziņas līdzekļu saturu daudz lielākā mērā nekā vēlmi tuvoties realitātes izpratnei un iegūt faktos balstītu informāciju no daudzveidīgiem avotiem.⁵ Šajā kontekstā dažādām auditorijas grupām var rasties sarežģījumi gan uztvert informāciju par dažādiem tematiem, tostarp starptautisko situāciju un drošību, gan arī informāciju atlasīt un izprast. Intensīvas citu valstu iedarbības rezultātā, kā arī dažādu viltus ekspertu aktivitāšu un tiešsaistes "trollinga"⁶ ietekmētā informācijas vidē pieaug katras valsts plašsaziņas līdzekļu sistēmas stabilitātes nozīme.

Plašsaziņas līdzekļu sistēmu analīzei visnoderīgākie ir D. Hallina (*D. Hallin*) un P. Mančīni (*P. Mancini*) izstrādātie kritēriji,⁷ kas paredz plašsaziņas līdzekļu sistēmas izvērtēt pēc to regulācijas pamatprincipiem, tirgus situācijas, žurnālistikas profesionālās kvalitātes un politisko partiju ietekmes. Latvijas plašsaziņas līdzekļu vidi raksturo vairākas unikālas pazīmes un vienlaikus arī tendences, kas sastopamas gan abu pārējo Baltijas valstu, gan arī citu Centrālās un Austrumeiropas valstu plašsaziņas līdzekļu sistēmās, ņemot vērā, ka tās piedzīvojušas sarežģītu pārveidi pēc Padomju Savienības sabrukuma pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā.

Latvijas plašsaziņas līdzekļu regulējums ir uzskatāms par liberālu. Kā akcentē Igaunijas plašsaziņas līdzekļu pētnieki U. Loits (*U. Loit*) un H. Harro-Loita (*H. Harro-*

⁴ K. Viner, "How technologies disrupted the truth," *Guardian*, 12.07.2016, <https://www.theguardian.com/media/2016/jul/12/how-technology-disrupted-the-truth>

⁵ R. Marchi, "With Facebook, Blogs, and Fake News, Teens Reject Journalistic "Objectivity"," *Journal of Communication Inquiry*, 2012(3), p. 246-262.

⁶ Par tiešsaistes "trollingu" plašāk: W. Phillips, "This is why we can't have nice things: Mapping the relationship between online trolling and mainstream culture," *Cambridge, MA: MIT Press*, 2015; N. Hermant, "Inside Russia's Troll Factory: Controlling debate and stifling dissent in Internet forums and social media," *ABC*, 13.08.2015. <http://www.abc.net.au/news/2015-08-12/inside-russia's-troll-factory-internet-forums-social-media/6692318>; E. Ellcessor, "Cyborg hoaxes: Disability, deception, and critical studies of digital media," *New media & society*, 2016, p. 1-17.

⁷ D. Hallin, P. Mancini, "Comparing media systems: three models of media and politics," Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2004.

Loit), novērojams mazu plašsaziņas līdzekļu tirgus paradokss – liberāla plašsaziņas līdzekļu politika ir labvēlīga brīvas plašsaziņas līdzekļu uzņēmējdarbības attīstībai,⁸ tomēr to kultūrā dominējošās komerciālās vērtības nosaka auditorijai adresētā satura daudzveidību, neizbēgami padarot to arvien lētāku. Tas, savukārt, kā uzsver A. Balčītiene (*A. Balčytienė*) un H. Harro-Loita, padara žurnālistikas kvalitāti nestabilu un viegli ievainojamu.⁹ Vienlaikus pastāvošu mainīgo profesionālo vērtību un normu, kā arī atšķirīgu politisko kultūru ietekmē tiek atspoguļotas dažādas sociālās struktūras un diskursi, kā norāda A. Balčītiene un A. Vinciūniene (*A. Vinciūniene*).¹⁰

Latvijas plašsaziņas līdzekļu liberālais regulējuma ietvars nodrošina brīvu darbību plašsaziņas līdzekļu jomā un neierobežo piekļuvi plašsaziņas līdzekļu darba tirgum. Piemēram, žurnālistiem nav noteiktas ne izglītības, ne kvalifikācijas, ne reģistrēšanās prasības. Fiziskām personām, uzņēmumiem, politiskajām partijām un arī nevalstiskajām organizācijām nav nekādu ierobežojumu darboties plašsaziņas jomā, tostarp dibinot plašsaziņas līdzekļu organizācijas. Šie darbības apstākļi un vide ir ļāvuši Latvijā izveidoties daudzveidīgai, dažādu produktu un formātu piesātinātai plašsaziņas līdzekļu sistēmai, kur katrā no segmentiem darbojas daudzi spēlētāji. Vienlaikus Latvijas plašsaziņas līdzekļu sistēmu raksturo oligopolistiska tirgus struktūra, jo katrā segmentā divas vai trīs plašsaziņas līdzekļu organizācijas piesaista gan auditorijas, gan reklāmas investīciju lielāko daļu. Šāda situācija savukārt rada vienveidīgu satura piedāvājumu un koncentrācijas tendences.

Latvijas plašsaziņas līdzekļu attīstībā būtiska bija finanšu un ekonomiskā krīze iepriekšējās desmitgades nogalē. Pēc 2009. gada, kad Latvijas plašsaziņas līdzekļu tirgus zaudēja gandrīz pusi no reklāmas investīcijām¹¹ un nespēja atgūties pēc būtiskā ieņēmumu apjoma samazināšanās, notika izmaiņas plašsaziņas līdzekļu struktūrā un pastiprinājās tirgus koncentrācijas procesi. Tas, ka nepārtrauktas pārmaiņas un ekonomiskās nestabilitātes risks raksturo Baltijas valstu plašsaziņas līdzekļu vidi, secināts vairākos pētījumos.¹² Līdz ar to, lai arī dažas plašsaziņas līdzekļu organizācijas piedāvā augstas kvalitātes žurnālistiku, kā secina A. Balčītiene, satura kvalitāti ietekmē arī klientisma piesātinātas attiecības starp

⁸ U. Loit, H. Harro-Loit, "Media policies and regulatory practices in a selected set of European countries, the EU and the Council of Europe: The case of Estonia," *Mediadem*, 2010, <http://www.mediadem.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/Estonia.pdf>

⁹ A. Balčytienė, H. Harro-Loit, "Preserving journalism," In B. Dobek-Ostrowska, M. Głowacki, K. Jakubowicz, M. Sükösd u.c. (eds.). *Comparative media systems. European and global perspectives*, Central European University Press, 2010, p. 193.

¹⁰ A. Balčytienė, A. Vinciūniene, "Baltic media in times of change," *Media Transformations*, 2012(6), p. 4-11.

¹¹ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Latvijas mediju reklāmas tirgus apjoms 2009. gadā krities par 46 %," *TNS Latvia*, 17.02.2010, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3088>

¹² A. Balčytienė, A. Vinciūniene, "Baltic media in times of change." *Media Transformations*, 2012(6), p. 4-11.

plašsaziņas līdzekļu darbiniekiem un informācijas avotiem.¹³ Ekonomiskā nestabilitāte un reklāmas tirgus stagnācija noteica arī ļoti augstu komercializācijas līmeni, liekot plašsaziņas jomas uzņēmumiem kombinēt profesionāli augstvērtīgu saturu ar komerciālu vai politisku interešu ietekmētu saturu.¹⁴ Šie aspekti savukārt rada profesionālo un žurnālistikas ētikas principu eroziju, kā arī izraisa žurnālistikas darba tirgus svārstības.

Analizējot plašsaziņas līdzekļu darbības kvalitāti, būtiski uzsvērt brīvu plašsaziņas līdzekļu un politiskās vides spēlētāju attiecības. Šajā aspektā Latvijas vidi raksturo izteikts politiskais paralēlisms. Tas novērojams plašsaziņas līdzekļu īpašnieku un vadības līmenī, ņemot vērā, ka plašsaziņas līdzekļi tiek veidoti arī, lai piepildītu ar politiskām interesēm saistītus mērķus. Politiskais paralēlisms Latvijas plašsaziņas līdzekļu sistēmā ilustrē situāciju, kad vājas politiskās partijas ar neskaidru ideoloģisko pamatu izmanto plašsaziņas līdzekļus savu interešu nostiprināšanai, bet plašsaziņas līdzekļi kļūst nevis par politikas un politisko ideju vidutāju, bet gan to radītāju. Plašsaziņas līdzekļu daudzveidību ierobežo arī pašvaldību līmeņa politiku ambīcijas neatkarīgus plašsaziņas līdzekļus aizvietot ar pašvaldību izdotiem laikrakstiem, tādējādi "sapludinot" žurnālistiku un sabiedriskās attiecības. Politiskie lēmumi ilgstoši ietekmē arī Latvijas sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu darbu un satura kvalitāti, jo tieši Saeima lemj par to finansējumu un tos uzrauga, nosakot Nacionālās Elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes sastāvu. Taču kopumā Latvijā vienā plašsaziņas līdzekļu vidē sadzīvo gan neatkarīgi, gan arī politiski ietekmēti plašsaziņas līdzekļi. Tādējādi, kā secina O. Skudra u.c., Latvijas auditorijai tiek nodrošināta laba informācijas pieejamība kā latviešu, tā arī krievu valodā, turpretī augstais komercializācijas līmenis un politiskais paralēlisms ierobežo plašsaziņas līdzekļu sniegtās informācijas daudzveidību.¹⁵

O. Skudra u.c., raksturojot Latvijas plašsaziņas līdzekļu sistēmu, uzsver, ka tajā vērojamas vairāku modeļu pazīmes: centieni nostiprināt sabiedrisko plašsaziņas līdzekļus liecina par demokrātiski korporatīvā modeļa pastāvēšanu, savukārt politiskais paralēlisms un politisko sabiedrisko attiecību ietekme plašsaziņas līdzekļu saturā identificē polarizēti plurālistiskā modeļa pazīmes Latvijas sistēmā.¹⁶ Savukārt interpretējot Latvijas plašsaziņas līdzekļu un auditorijas attiecības, vērojams citāds diskurss – komercializācijas ietekmē plašsaziņas līdzekļi

¹³ A. Balčytienė, "Market-led Reforms as incentives for media change, development and diversification in the Baltic States," *The International Communication Gazette*, 2009(71), p. 39-49.

¹⁴ A. Rožukalne. *Kam pieder Latvijas mediji?* Rīga: Apgāds Zinātne, 2013.

¹⁵ O. Skudra, I. Šulmane, V. Dreijere, "Plašsaziņas līdzekļi demokrātiskā sabiedrībā," In: J. Rozenvalds (Ed.), *Demokrātijas audits, 2005-2014*, Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2014, 194.

¹⁶ O. Skudra, I. Šulmane, V. Dreijere, "Plašsaziņas līdzekļi demokrātiskā sabiedrībā," In: J. Rozenvalds (Ed.), *Demokrātijas audits, 2005-2014*, Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2014, 204.

izdabā un seko auditorijas vēlmēm, nevis ievēro ar plašsaziņas līdzekļu darbību saistītus principus, proti, pietiekamā mērā neīsteno profesionālu žurnālistikas diskursu. I. Šulmane, analizējot Latvijas žurnālistu profesionālās identitātes, secinājusi, ka tās ir neskaidras un neatrastas.¹⁷ Tādejādi profesionālo vērtību vietā žurnālisti biežāk pieņem plašsaziņas līdzekļu īpašnieku politisko loģiku, kas ir pretrunā ar plašsaziņas līdzekļu uzņēmējdarbības vai žurnālistikas profesionālo loģiku.

Kritiski analizējot Latvijas ietekmīgāko ziņu plašsaziņas līdzekļu saturu, var konstatēt, ka to dienas kārtību lielā mērā ietekmē valsts institūciju un uzņēmumu sabiedrisko attiecību speciālistu darbs. Plašsaziņas līdzekļu saturs liecina, ka starptautiskās, tostarp ar ārējo drošību saistītās, informācijas dienas kārtību ietekmē ārpus plašsaziņas līdzekļiem esošie avoti, proti, valsts amatpersonu un institūciju aktivitātes, tāpēc plašsaziņas līdzekļu saturā lielākoties atrodamas t.s. "otrrreizējā lietojuma" ziņas jeb informācija, ko piedāvā nacionālās un starptautiskās ziņu aģentūras un citu valstu plašsaziņas līdzekļi. Ar starptautiskajiem aspektiem saistītos notikumus bieži skaidro paši to rīkotāji un iesaistītie. Tikai atsevišķi plašsaziņas līdzekļi – pārsvarā sabiedriskās raidorganizācijas un dienas laikraksti, kā arī nedēļas žurnāls "Ir" – pastāvīgi veido neatkarīgu saturu, piedāvā diskusijas un analīzi, kas nav tieši atkarīga no ārējo informācijas avotu piedāvātā satura.

Latvijas plašsaziņas līdzekļi lielākoties nespēj piedāvāt augsta līmeņa starptautisko norišu analīzi savu ierobežoto resursu dēļ. Pārsvarā tikai sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi regulāri gatavo analītiskus materiālus un diskusijas, kā arī skata starptautiskos notikumus plašākā kontekstā. Tāpēc šiem tematiem veltītajā publiskajā komunikācijā ir ierobežota žanru daudzveidība un informācijas sabalansētība. Aktīvākie un plašsaziņas līdzekļu redakcijās vieglāk pieejamie informācijas avoti var ietekmēt diskusiju saturu par starptautiskajiem notikumiem un noteikt to diskursus. Tomēr informācijas vienvēidīgums, fragmentētu un līdzīgu vēstījumu ilgstoša atkārtošāšanās var radīt auditorijas intereses trūkumu un pat apātiju. Tāpat Latvijas plašsaziņas līdzekļi starptautiskajiem, tostarp ar drošību saistītajiem, jautājumiem veltīto saturu pielāgo pārsvarā politiskajai dienas kārtībai, bet sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu gadījumā tā tiek kombinēta arī ar sabiedrības dienas kārtību.

Plašsaziņas līdzekļu lietošanas paradumi rāda, ka sabiedrības dienas kārtību un zināšanas par starptautiskajām norisēm pamatā nosaka tiešsaistes ziņu portāli, kā arī televīzijas un radio ziņu raidījumi. Lielāko daļu ziņu portālu satura veido preses paziņojumi, oficiālā komunikācija vai amatpersonu un ekspertu komentāri. Šajās ziņās dominē neitrālā ziņu pieeja, jo žurnālisti cenšas bez komentāra atspoguļot amatpersonu vai notikumus iesaistīto cilvēku teikto, atrodot izteikumus

¹⁷ I. Šulmane, *Neatrastās identitātes. Latvijas dienas laikrakstu žurnālisti politikas, ekonomikas un kultūras lauku ietekmē*, Rīga: LU SPPI, 2012.

būtiskus paziņojumus, informāciju, vērtējumus vai secinājumus. Šādas ziņas sniedz informāciju par amatpersonu izteikumiem, bet tās ir apšaubāmas no satura kvalitātes viedokļa, kas P. Beinarta (*P. Beinart*) skaidrojumā, pieder pie t.s. "“viņš teica, viņa teica” žurnālistikas”¹⁸. Šajā pieejā žurnālisti var ātri sekot notikumiem ar drošu un autoritatīvu avotu palīdzību, bet šāda veida "viedokļa ziņas" ir sarežģīti nodrošināt patiesuma pārbaudi. No vienas puses, žurnālisti nodrošina objektīvu un neitrālu atspoguļojumu, bet ziņu avotu izvēle ir atkarīga no pašu avotu izvēlētā satura, tādējādi radot konkrētu avotu un konkrētu vēstījumu neproporcionālu dominēšanu.

Būtiski atzīmēt, ka populārākie interneta ziņu portāli nosaka ne tikai sabiedrības dienas kārtību, bet to izvēli ietekmē arī politiskā dienas kārtībā un plašsaziņas līdzekļu dienas kārtība. Būtisku ziņu daļu veido atsauces uz citu plašsaziņas līdzekļu atklāto informāciju vai citu publikāciju atreferējums, jo interneta ziņu portāli seko cits cita saturam, lai nenokavētu svarīgu notikumu atspoguļojumu un reaģētu uz konkurentu piedāvāto saturu vai arī izmantotu sadarbības partneru radīto informāciju.

Interneta ziņu portālos, kur informācija mainās ļoti ātri, katru dienu tiek publicēts no aptuveni 100 līdz 200 ziņām.¹⁹ Ir sarucis informācijas izmantošanas laiks, auditorijas uzmanība nereti tiek piesaistīta ar uztraucošiem, sensacionalizētiem un dramatisētiem virsrakstiem. Šo iemeslu dēļ politiķu un amatpersonu izteikumi, tostarp par starptautiskajiem un drošības jautājumiem, tiek atlasīti ar mērķi padarīt attiecīgās vēstis pievilcīgākas un lasītākas. Piemēram, gandrīz katrs Latvijas plašsaziņas līdzekļu lietotājs nereti sastopas ar ziņām, kurās jau virsraksta un ievada līmenī tiek pieteikti draudi Latvijas drošībai un šo draudu avoti. Turklāt, būtiski atzīmēt, ka ziņu formu un kvalitāti (virsrakstu apjomu, tajos izmantotos atslēgvārdus) portālos nosaka elektronisko meklēšanas rīku nosacījumi. Tāpēc ziņu galvenās sadaļas – virsrakstus un ievadus – portālu redaktori veido, rēķinoties ar informācijas meklētāju (pārsvarā "Google Search Engine Optimisation") algoritmu. Tāpēc biežāk tiek izmantoti konkrēti atslēgvārdi, padarot informāciju, no vienas puses, vieglāk sameklējamu, bet, no otras – vienveidīgāku.

Kritiski vērtējot latviešu un krievu valodā runājošajai auditorijai paredzēto Latvijas plašsaziņas līdzekļu saturu, jāatzīmē, ka tā sagatavošanu ietekmē redakcijās esošie priekšstati par auditorijas interesēm, ko apstiprina prakse. Tomēr nepietiekamā mērā tiek izmantoti auditorijas pētījumu dati – krieviski un latviski tirāžētās informācijas nesabalansētība vai saturiskās atšķirības balstās vairākos pieņēmumos. Pieņēmums, ka krieviski lasošajai interneta ziņu portālu auditorijai vairāk jāsniedz Krievijas avotu un Krievijas notikumus atspoguļojoša informācija, ir

¹⁸ P. Beinart, "The Death of 'He Said, She Said' Journalism," *The Atlantic*, 19.09.2016, <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/09/the-death-of-he-said-she-said-journalism/500519/>

¹⁹ Piemēram: N. Newman, "Media, Journalism and technology Predictions 2016," *Reuters Institute*, 2016.

balstīts līdzšinējā praksē, bet interneta portālu lietotāju interešu analīze to nepierāda. Krievu valodā runājošos iedzīvotājus līdzīgā mērā kā latviski runājošos interesē Latvijas notikumi. Tādējādi var secināt, ka plašsaziņas līdzekļu prakse atšķirīgi novērtēt auditorijas grupas maina katrai lietotāju grupai pieejamās informācijas struktūru, radot risku, ka krievu valodā runājošie iedzīvotāji saņem daudz vairāk Krievijas valsts institūcijām uzticamu plašsaziņas līdzekļu un Krievijas oficiālo avotu vēstījumu. Kopumā, lai gan krievu valodā runājošā auditorija saņem tematiski līdzīgu informāciju par starptautiskajām norisēm, lielākā apjomā tiek piedāvāta Krievijas informācijas avotu sagatavotā informācija un interpretācijas par šiem notikumiem.

Latvijas auditorijas interešu analīze parāda, ka Latvijas iedzīvotājus neatkarīgi no ģimenē lietotās valodas interesē dažādi vietējo sabiedrību ietekmējoši notikumi. Savukārt piedāvātās informācijas daudzveidību un pieejamību nosaka Latvijas plašsaziņas līdzekļu iespējas uzturēt augstus ziņu kvalitātes standartus tiem pieejamo resursu ietvaros. Tas nozīmē, ka oriģinālziņu saturs var nebūt kvantitatīvi liels, taču kvalitatīvā mēraukla ir svarīga. Auditorijas skatījumā, piesātināta, kvantitatīvi bagāta un reizē kvalitatīva informācija rada kopējo attieksmi pret ticamību plašsaziņas līdzekļiem. Latvijas plašsaziņas līdzekļu auditorija, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, ir neliela pēc kopskaita, sadalīta pēc valodas un fragmentēta pēc plašsaziņas līdzekļu lietojuma. Iepriekš minētās Latvijas plašsaziņas līdzekļu sistēmas pazīmes var skaidrot ar to, ka Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās plašsaziņas līdzekļiem ilgstoši saglabājas salīdzinoši zema.²⁰ Tajā pašā laikā atsevišķs kritērijs ir auditorijas interese par plašsaziņu līdzekļu sniegto informāciju. Rodas postmoderno plašsaziņas līdzekļu sistēmu laikā gana izplatīts paradokss – uzticība zema, bet interese ir, tāpēc plašsaziņas platformas bieži vien nonāk "postmodernā režīmā" – plašsaziņas līdzekļiem ar zemākiem kvalitātes standartiem intereses noturēšana kļūst svarīgāka par uzticamību, tā samazinot satura kvalitāti.

Kopumā novērojams, ka Latvijas iedzīvotājiem ir stabila interese par dažādu plašsaziņas līdzekļu saturu – auditorija regulāri izmanto vienus un tos pašus avotus, kā arī apgūst jaunākās informācijas tehnoloģijas. Kopš 2008. gada ir krities avīžu lasīšanas rādītājs, vienlaikus gan saglabājoties augstai interesei par žurnālu saturu. Tādējādi laikraksti pakāpeniski zaudē savu auditoriju un ietekmi uz sabiedrības dienas kārtību, un to vietu ieņem lielākie interneta ziņu portāli. Baltijā lielākais tiešsaistes portāls "Delfi" ir daļa no Igaunijas koncerna "Ekspress Grupp". Latvijā gan "Delfi" auditoriju, gan "Eesti Media Group" piederošie portāli "Tvnet" un "Apollo" piesaista aptuveni trīs piektdaļas Latvijas interneta lietotāju (2016. gada

²⁰ A. Rožukalne, I. Skulte, "Latvijas mediju auditorija recesijas laikā," *Ekonomiskā krīze Latvijā: veiksmes stāsta pēcgārša*, S. Kruks (Ed.), 175-192, Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2016, 187.

maijā tie piesaistīja attiecīgi 61.6% un 58.4%²¹).²² Auditorijas mediju lietojumā kopš 2013. gada nedaudz samazinājies televīzijas skatīšanās laiks, bet palielinājies interneta lietojuma laiks, no tiešsaistes saziņas līdzekļiem izvēloties sociālo tīklu piedāvātās saziņas iespējas.²³ Izvērtējot populārāko plašsaziņas līdzekļu saturu, vērojama stabila auditorijas interese par ziņām un informāciju par izklaidi, novēršanos no realitātes, atpūtas un garastāvokļa uzlabošanu – piemēram, desmit lasītāko preses izdevumu skaitā latviešu valodā atrodami tikai šāda žanra žurnāli (žurnāls "Ieva" un ar to saistītie izdevumi "Privātā dzīve", "Kas Jauns", "Ilustrētā Pasaules Vēsture", "Ilustrētā Zinātne")²⁴. Šī tendence arī iezīmē zemo dienas laikrakstu ietekmes īpatsvaru un ievērojami lielāko nedēļas un mēneša izdevumu lomu, vienlaikus gan atzīmējama arī reģionālās preses loma Latvijas novados.²⁵ Tāpat augsti reitingi ir muzikāliem televīzijas šoviem un radio kanāliem, kuru pamatsaturs ir mūzika un izklaide – kā latviešu, tā arī krievu valodā.²⁶ Tajā pat laikā, Latvijas auditorija nav vienaldzīga arī pret ziņām un analītiskās un pētnieciskās žurnālistikas formātiem, piemēram, tādiem raidījumiem kā "Panorāma", "De facto".²⁷

Nemot vērā ievērojamo krievvalodīgo skaitu Latvijā, nereti tiek izteikti pieņēmumi, ka nelatvieši saņem atšķirīgu informāciju, jo Latvijā plaši pieejamie Krievijas plašsaziņas līdzekļi (galvenokārt televīzijas kanāli) ietekmē daļas krievvalodīgo attieksmi pret aktualitātēm Latvijā. Praksē dažādu etnisko grupu plašsaziņas līdzekļu lietojums atšķiras. Latvijas krievvalodīgie iedzīvotāji vairāk lasa laikrakstus (piemēram, salīdzinājumā ar latviešu auditoriju, lielāka loma ir izdevumiem, kas tiek izdoti biežāk nekā reizi nedēļā²⁸), kā arī skatās Krievijas televīzijas kanālus. Tas ir ilgākā laika posmā izveidojies paradums, jo krievvalodīgie iedzīvotāji nav pārgājuši uz plašsaziņas līdzekļu lietojumu latviešu valodā.

²¹ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Jau 37% Latvijas iedzīvotāju internetu viedtālrunī lieto katru dienu," *TNS Latvia*, 20.05.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4980>

²³ A. Rožukalne, I. Skulte, "Latvijas mediju auditorija recesijas laikā," *Ekonomiskā krīze Latvijā: veiksmes stāsta pēcgarša*, S. Kruks (Ed.), 175-192, Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2016, 176.

²⁴ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Nacionālā preses auditorijas pētījuma rezultāti 2016.gada pavasarī," *TNS Latvia*, 16.05.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4976>

²⁵ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Nacionālā preses auditorijas pētījuma rezultāti 2016.gada pavasarī," *TNS Latvia*, 16.05.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4976>

²⁶ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Papildināta - pavasarī radio vismaz reizi nedēļā klausījušies 78% Latvijas iedzīvotāju," *TNS Latvia*, 01.07.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4986>

²⁷ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Augusta TV kanālu auditorijas un programmu TOP20 kopā ar TV skatīšanos ar nobīdi laikā," *TNS Latvia*, 08.09.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5044>

²⁸ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Nacionālā preses auditorijas pētījuma rezultāti 2016.gada pavasarī," *TNS Latvia*, 16.05.2016,

<http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4976>

Krievvalodīgo iedzīvotāju plašsaziņas līdzekļu izmantojuma analīze rāda, ka ikdienas informāciju šī iedzīvotāju grupa vēlas saņemt krievu valodā un izmanto pieejamākos resursus. Nepietiekamais Latvijas sabiedrisko mediju piedāvātais saturs krievu valodā radījis situāciju, ka, piemēram, televīzijas kanāls "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal") un "*НТВ-Мир Baltic*" ("NTV Mir Baltic") saņem lielas krievvalodīgo auditorijas stabilu uzticības vērtējumu.²⁹ Sabiedriskie mediji "Latvijas Televīzija" un "Latvijas Radio" attīsta krievvalodīgajiem adresētu saturu, tomēr tie sasniedz tikai nelielu daļu no šim saturam paredzētās auditorijas (attiecinājās kategorijās gan salīdzinoši lielāku daļu salīdzinājumā ar "LTV7" ieņem "Latvijas Radio 4"³⁰). Tādējādi krievvalodīgo iedzīvotāju plašsaziņas līdzekļu lietojuma tendences rāda, ka tie lielākā mērā izmanto Krievijas televīzijas un radio kanālu piedāvājumu, nevis Latvijā radīto plašsaziņas līdzekļu saturu. Vēl lielāka Krievijas plašsaziņas līdzekļu ietekme vērojama pēdējo trīs gadu laikā, kad ir samazinājies Latvijā izdoto laikrakstu lietojums un palielinājies vienpusīgas informācijas īpatsvars Krievijas televīzijas un radio kanālos.

Kopš 2013. gada iezīmējas būtiska tendence, ka Latvijā paliek arvien mazāk nacionālo plašsaziņas līdzekļu īpašnieku. Lielākā daļa jauno īpašnieku, kas iegādājas Latvijas plašsaziņas līdzekļu organizācijas, nāk no Latvijas kaimiņvalstīm – tās ir citas Baltijas valstis, Ziemeļvalstis un Krievija. Tādējādi arī samazinās konkurence, jo nedaudzu īpašnieku rokās nonāk ietekmīgākie uzņēmumi gandrīz visos segmentos. Tā, piemēram, 2014. gadā par kopumā otrā un trešā lielākā ziņu portāla (attiecinīgi "Tvnet" un "Apollo") īpašnieku kļuva "*Eesti Media Group*" no Igaunijas, bet 2015. gadā šis koncerns iegādājās arī "Nacionālo informācijas aģentūru "LETA"" un "Informācijas aģentūru "BNS"". Koncentrācija skāra arī krievu valodā iznākošos laikrakstus. Savukārt 2013. gadā notikušās īpašnieku maiņas dēļ tika slēgti laikraksti "*Час*" ("Čas") un "*Телеграф*" ("Telegraf"), kā rezultātā krievvalodīgajai drukātās preses auditorijai palikusi pieejama tikai viena būtiska dienas avīze – "*Вести Сегодня*" ("Vesti Segodņa"). Izteikta īpašnieku konsolidācija notikusi arī televīzijas tirgū. Pēc "Latvijas Neatkarīgā televīzija" pārdošanas Zviedrijas koncernam "*Modern Times Group MTG*", par Latvijas televīzijas tirgus būtiskākajiem spēlētājiem³¹ uzskatāmi tikai trīs – "*MTG TV Latvia*", "Baltijas mediju alianse", kas piedāvā skatītākos Krievijas televīzijas kanālus, kā arī sabiedriskie

²⁹ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "TV kanālu auditorijas 2016.gada septembrī," *TNS Latvia*, 04.10.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5050>

³⁰ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Papildināta - pavasarī radio vismaz reizi nedēļā klausījušies 78% Latvijas iedzīvotāju," *TNS Latvia*, 01.07.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4986>; "TV kanālu auditorijas 2016.gada septembrī," *TNS Latvia*, 04.10.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5050>

³¹ Plašsaziņas līdzekļu tirgus dalībnieku ietekme vērtējama pēc auditorijas apmēra un reklāmdevēju ieguldījumu apjoma (pēdējā gan lielākoties nav publiska informācija). Šī pētījuma mērķu kontekstā būtiski ir tie plašsaziņas jomas spēlētāji, kas piedāvā aktuālās ziņas, diskusijas un analītiku.

plašsaziņas līdzekļi:

- šobrīd pēc skatītāju skaita ietekmīgākā plašsaziņas līdzekļu organizācija Latvijā ir "MTG TV Latvia", kas, piedāvājot piecus televīzijas kanālus ("TV3", "TV3+", "LNT", "Kanāls 2", "TV6"), iegūst vidēji ceturto daļu no visu skatītāju skatīšanās laika daļas (ši uzņēmuma televīzijas kanālu piedāvātie ziņu raidījumi, piemēram, 2016. gada augustā piesaistīja 5.2% skatītāju).³² Turklāt, televīziju ietekmi palielina arī to darbība internetā ("MTG TV Latvia" piederošo portālu "Tvplay.lv" un "Skaties.lv" unikālo lietotāju skaits 2016. gada augustā sasniedza 16.9% no visiem interneta lietotājiem Latvijā³³);
- "Baltijas mediju alianse", kas līdzīgās daļās pieder divām Latvijas un Krievijas privātpersonām, Baltijas valstīs pārstāv televīzijas kanālus "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal"), "*НТВ-Мир Baltic*" ("NTV Mir Baltic"), "REN Baltic", "*1 Балтийский Музыкальный канал*" ("Pervij Baltijiskij Muzikalnij Kanal"). Latvijā šie kanāli piesaista aptuveni ceturto daļu no Latvijas televīzijas skatīšanās laika daļas (2016. gada augustā – 23%). Turklāt "Baltijas mediju alianse" Latvijā pārstāv arī avīzi "*МК-Латвия*" ("MK-Latvija"), kas ir populārākais nedēļas laikraksts Latvijā krievu valodā (tas iekļaujas Krievijas izdevniecībā "Московский Комсомолец" ("Moskovskij Komsomolec")).³⁴ "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal") ir populārākais no krievu valodā raidošajiem televīzijas kanāliem Latvijā, lai gan pēdējo gadu laikā pieaugusi "*NTV Mir Latvia*" skatīšanās laika daļa.³⁵ Kanāla "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijiskij Kanal") auditorija ikdienā saņem informāciju no vairākiem Krievijas televīzijas kanāliem. Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju interesi par notikumiem Latvijā apliecina tas, ka šī kanāla Krievijā radīto ziņu programma "*Время*" ("Vremja") ir mazāk populāra nekā Latvijā veidotā šī kanāla ziņu programma "*Латвийское время*" ("Latvijskoje vremja");³⁶
- sabiedriskie plašsaziņas kanāli "LTV1" un "LTV 7" iegūst aptuveni vienu sesto daļu skatīšanās laika (2016. augustā tie ieguva 15.5% no televīzijas skatīšanās

³² Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Augusta TV kanālu auditorijas un programmu TOP20 kopā ar TV skatīšanos ar nobīdi laikā," *TNS Latvia*, 08.09.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5044>

³³ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Reach," *GemiusAudience*, August 2016, <http://www.audience.gemius.lv/pages/display/reach>

³⁴ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Augusta TV kanālu auditorijas un programmu TOP20 kopā ar TV skatīšanos ar nobīdi laikā," *TNS Latvia*, 08.09.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5044>

³⁵ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "TV kanālu auditorijas 2016.gada septembrī," *TNS Latvia*, 04.10.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5050>

³⁶ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Augusta TV kanālu auditorijas un programmu TOP20 kopā ar TV skatīšanos ar nobīdi laikā," *TNS Latvia*, 08.09.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=5044>

³⁶ Balstoties uz statistikas datiem, kas pieejami: "Nacionālā preses auditorijas pētījuma rezultāti 2016.gada pavasarī," *TNS Latvia*, 16.05.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4976>

laika daļas). "LTV1" ziņu programma "Panorāma" 2016. gada augustā skatījās 4.4% no visas televīzijas auditorijas Latvijā jeb 13% no tā brīža televīzijas skatītājiem. "Latvijas Radio" kanāli ("Latvijas Radio 1", "Latvijas Radio 2", "Latvijas Radio 3 – Klasika", "Latvijas Radio 4 – Doma laukums", "Latvijas Radio 5 – Pieci.lv", "Latvijas Radio 6 – NABA") savukārt piesaista aptuveni vienu trešdaļu no radio klausītājiem Latvijā. Tā populārākais ziņu un diskusiju kanāls "Latvijas Radio 1" un krievu valodā raidošais kanāls "Latvijas Radio 4 – Doma laukums" piesaista vislielāko daļu no aktuālajā informācijā ieinteresētās auditorijas.³⁷

Lai plašāk sasniegtu un uzrunātu krievvalodīgos iedzīvotājus, radīti vairāki politikas dokumenti un projekti, tomēr atbildība par krievvalodīgo iedzīvotāju piesaistišanu faktiski uzticēta sabiedriskajiem plašsaziņas līdzekļiem, kas saņēma papildu finansējumu krievvalodīgajai auditorijai adresēta satura veidošanai. Tā, piemēram, 2014. gadā "Latvijas Televīzija" ietvaros tika izveidota krievu valodas raidījumu redakcija un tika palielināts saturs krievu valodā.³⁸ Tomēr atsevišķa TV kanāla neesamība apgrūtina iespēju uzrunāt krievvalodīgos, kuru uzmanība ikreiz no jauna jāpiesaista ar konkrētām televīzijas programmām.

³⁷ Balstoties statistikas datus, kas pieejami: "Papildināta - pavasarī radio vismaz reizi nedēļā klausījušies 78% Latvijas iedzīvotāju", *TNS Latvia*, 01.07.2016, <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4986>

³⁸ Kā liecina "Latvijas Televīzija" apkopotie dati, kas tika iesniegti pētījuma autoriem 09.2016, saturs krievu valodā tika palielināts no 205 raidījumiem 2014. gadā līdz 575 raidījumiem 2015. gadā; satura apjoms stundās pieauga no 196,5 tūkstošiem stundu 2014. gadā līdz 486,4 tūkstošiem stundu 2015. gadā. Palielinoties piedāvātā satura apjomam, pieauga arī auditorija – 2014. gadā tika sasniegti 34% no krievvalodīgajiem Latvijas televīzijas skatītājiem, bet 2015. gadā – 50%. Tāpat līdz 25 000 unikālajiem apmeklētājiem mēnesī pieauga ziņu portāla "lsm.lv" krievu valodā gatavotā satura auditorija.

2. STARPTAUTISKO ZIŅU VEIDOŠANAS PRAKSE LATVIJĀ: IEKŠĒJIE UN ĀRĒJIE TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Starptautiskās, tostarp ar ārējo drošības saistītās ziņas, ir vienas no būtiskākajām visā ziņu plūsmā Latvijā, jo īpaši pēc konflikta attīstības Ukrainā 2014. gada pirmajā pusē, kam sekojošo periodu var dēvēt par "pēckrimas situāciju". Pētījuma ietvaros lielākā daļa aptaujāto plašsaziņas līdzekļu pārstāvju atzīmē, ka ar starptautiskajiem notikumiem un drošību saistītā informācija ir ļoti pieprasīta Latvijas auditorijā. Tāpēc ir palielināts šīs informācijas apjoms un arī uzmanība šāda veida informācijas atspoguļošanai.

Starptautisko, tostarp ārējās drošības ziņu veidošana plašsaziņas līdzekļos ir atšķirīga no citu ziņu atspoguļojuma. Visu ziņu veidošanas prakse un izveidotais piedāvājums auditorijām ir atkarīgs no tādiem faktoriem kā plašsaziņas līdzekļiem pieejamie resursi, pieejamie un izmantojamie informācijas avoti, darbības profesionālie principi, profesionālās rutīnas, ziņu konkurence (notikumu daudzums konkrētajā laika periodā). Tomēr, atšķirībā no vietējo notikumu atspoguļošanas, kad plašsaziņas līdzekļu pārstāvji informāciju par gandrīz ikvienu notikumu var iegūt no pirmavotiem un dažādiem sekundārajiem avotiem, starptautisko ziņu veidošanā daudz lielāka nozīme ir pieejamajiem informācijas avotiem, to izvēlei un interpretācijai. To savukārt ietekmē katram plašsaziņas līdzeklim pieejamie resursi un darbības principi.

Šīs nodaļas veidošanā tika veiktas intervijas ar šādu plašsaziņas līdzekļu redakciju pārstāvjiem: "Nacionālā informācijas aģentūra "LETA"", "Informācijas aģentūra "BNS"", "Latvijas Radio 1", "Latvijas Radio 4 – Doma laukums", "Tvnet", "Delfi", "LTV1", "LTV7", "LNT", "TV3" un "Первый Балтийский Канал" ("Pervij Baltijiskij Kanal").³⁹

2.1. Starptautisko ziņu veidošanas prakse plašsaziņas līdzekļos

Starptautisko ziņu veidošanā viens no pamatfaktoriem ir plašsaziņas līdzekļiem pieejamie resursi. Pirmkārt, tie ir finanšu resursi, kas dod iespēju nodrošināt cilvēkresursus, tehniskos resursus un informācijas ieguvi. Latvijas lielākajām plašsaziņas organizācijām pieejamie resursi nodrošina to, ka starptautiskie jautājumi ir galvenais vai būtisks konkrētu redaktoru un žurnālistu darba pienākums, nodrošinot specializāciju un augstāku kvalitāti. Lielākais cilvēkresursu apjoms starptautiskajiem jautājumiem tiek veltīts sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos, kuriem ir gan pastāvīgi korespondenti ārvalstīs, gan arī iespējas piesaistīt speciālos korespondentus valstīs, kurās pastāvīgo korespondentu nav. Tāpat sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi visbiežāk spēj Latvijā un ārvalstīs

³⁹ Intervijas tika veiktas 01.08.2016.-06.10.2016.

bāzētos žurnālistus sūtīt komandējumos uz citām valstīm informācijas ieguvei no pirmavotiem, kā arī spēj mainīt savu programmu konkrētu notikumu atspoguļošanai un gatavot plašākas reportāžas (piemēram, daļa no tiem var visu programmu veltīt tikai vienam aktuālam notikumam, teiksim, kādam nesēn notikušam terora aktam).

Jo mazāk pieejamo resursu, jo vairāk plašsaziņas līdzekļi paļaujas uz ziņu aģentūru sagatavoto informāciju par starptautiskajiem notikumiem. Šādā gadījumā pašai redakcijai nav nepieciešamības veidot starptautiskās ziņas, jo ziņu aģentūra tās jau ir piegādājusi (aģentūru ziņu saņemšana ir maksas pakalpojums), un, ņemot vērā to gatavības pakāpi (gatava ziņa latviešu vai krievu valodā), atliek vien tās izvēlēties un sakārtot atbilstoši konkrēta plašsaziņas līdzekļa formātam. Tieši tāpēc būtisku daļu plašsaziņas līdzekļu satura veido no ziņu aģentūrām pārpublicēta informācija – ierobežotāki plašsaziņas līdzekļa resursi nozīmē lielāku paļaušanos uz ziņu aģentūru sniegto informāciju. Izvērtējot ziņu redakciju rutīnas un prakses, var secināt, ka Latvijas plašsaziņas līdzekļu starptautisko ziņu spektru lielākoties nosaka "Nacionālās informācijas aģentūras "LETA"" sagatavotais materiāls. Līdz ar "Nacionālās informācijas aģentūras "LETA"" un "Informācijas aģentūras "BNS"" saplūšanu, apvienotās ziņu aģentūras loma starptautisko ziņu atspoguļojumā Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpā vēl vairāk pieaugs.

Bez plašsaziņas līdzekļiem pieejamā cilvēkresursu daudzuma liela nozīme ir arī darbinieku kvalifikācijai un spējām. Kā atsevišķu būtisku ziņu aģentūru, tā interneta portālu pārstāvji intervijās norāda, ka starptautisko ziņu veidošanā situācija ir dažāda. Starptautisko ziņu veidošanā mēdz tikt iesaistīti darbinieki bez augstākās izglītības vai arī ar nepietiekamām svešvalodu zināšanām (piemēram, ar ziņām no Krievijas strādā arī darbinieki ar ierobežotām krievu valodas zināšanām), bet pārstāvēti arī darbinieki ar augstāko izglītību politikas zinātnē, starptautiskajās attiecībās un ģeogrāfijā, kā arī labām svešvalodu zināšanām.⁴⁰ Tāpat aptaujātie plašsaziņas līdzekļu pārstāvji atzīst iesaistīto darbinieku subjektīvās attieksmes, ko būtiski ietekmē arī katra politiskie un ideoloģiskie uzskati, lomu ziņu veidošanā. Subjektīvā attieksme tiek norādīta kā viens no būtiskākajiem apsvērumiem, kāpēc konkrēta ziņa vai ziņu avots šķiet atbilstošs, bet cits nē.⁴¹ Šādi apstākļi gan būtiskāki ir nelielākos plašsaziņas līdzekļos ar mazākām redakcijām un zemāku darbības normu institucionalizācijas līmeni.

Darbinieku kvalifikāciju nosaka arī plašsaziņas līdzekļu iespējas tos sūtīt komandējumos uz ārvalstīm. Ārvalstu komandējumi ir uzskatāmi ne vien par būtiskiem konkrētu sižetu un reportāžu veidošanā, bet arī darbinieku plašāku zināšanu un spēju attīstībā. Ja sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi un atsevišķi lielākie privātie plašsaziņas līdzekļi var atļauties regulāri sūtīt savus darbiniekus

⁴⁰ Intervija Nr. 1 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā; Intervija Nr. 2 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā.

⁴¹ Intervija Nr. 1 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā; Intervija Nr. 2 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā.

komandējumos uz ārvalstīm (būtiskas ir ne tikai komandējumu izmaksas, bet arī prombūtnes laikā veicamo ikdienas pienākumu izpildes nodrošināšana), citi to nespēj vispār, vai arī spēj, vienīgi izmantojot Valsts Prezidenta kancelejas vai citu valsts institūciju atbalstītos braucienus žurnālistiem. Tāpat, lai gan daļa no plašsaziņas līdzekļiem ir gatavi plašāk atspoguļot konferences, diskusijas, pasākumus, pat lielākajiem no tiem ne vienmēr ir pieejami pietiekami resursi apmeklēt visus pasākumus, ko tie vēlētos atspoguļot.

Aptaujājot latviski raidošo televīziju ziņu redakciju – “Latvijas Televīzija”, “LNT” un “TV3” – producentus, kopumā atklājas viendabīga aina, bet ar atsevišķām būtiskām atšķirībām. Redakcijās sakrīt izpratne par informatīvo avotu atlasīšanu un lietojamību ziņu veidošanas rutīnā. Arī televīzijas ziņu redakciju pamatdarbā tiek lietota uzticamo avotu grupa, no kuras ņemtā informācija visos gadījumos tiek salīdzināta ar citu uzticamo avotu versiju. Gadījumos, kad ir aizdomas par sniegtās informācijas precizitāti, tiek piesaistītas trešā un ceturtā avotu grupa (ārpus rutīnas avotiem). Visas aptaujātās redakcijas atzīst, ka, kopš situācijas saasināšanās Ukrainā 2014. gada pirmajā pusē, avoti, kuri saistīti ar Krieviju, tiek izvērtēti īpaši rūpīgi, pievēršot papildus uzmanību gan to izcelsmei, gan sniegtās informācijas iespējamajam mērķim un ietekmei uz sabiedrību (provokācijas iespējamība). Būtiski atzīmēt, ka plašsaziņas līdzekļu vidē tiek vilkta robežjosla starp tā saucamo “pirmskrimas situāciju” un “pēckrimas situāciju”, ar to domājot cita līmeņa pieeju jautājumu izvērtēšanai, kas saistīti ar Krievijas aktivitātēm kopumā. Lielākā daļa aptaujāto redaktoru un producentu uzsver, ka avotu pārbaude un to daudzveidības palielināšana ir viens no svarīgākajiem ziņu veidošanas uzdevumiem. Lai gan mērķis ir pēc iespējas vairāk laika veltīt informācijas avotu atlasei, bez pārbaudīšanas atstājot tikai ilgākā laikā savu uzticamību pierādījušo avotu ziņas, tomēr nereti informācijas avotu atlasīšanā ietekmē subjektīvi faktori, tostarp, jau minētā darbinieka izglītība, intereses, citas prioritātes, personiskās vērtības un ideoloģiskā pārliecība. Piemēram, atkarībā no attiecīgajā dienā strādājošā redaktora, var tikt pievērsta mazāka uzmanība kāda noteikta veida ziņām. Ziņu aģentūru pārstāvji intervijās atzīst gadījumus, kad “publicējam nedrošu avotu ziņas vai ir problēmas ar informācijas sabalansētību”⁴², arī televīzijas ziņu dienesti atklāj līdzīgus gadījumus, taču norāda, ka tie ir izņēmumi, kas notiek salīdzinoši reti. Arī šādi apstākļi biežāk novērojami nelielos plašsaziņas līdzekļos ar mazākām redakcijām un zemāku darbības normu institucionalizācijas līmeni.

Lielākajos plašsaziņas līdzekļos, īpaši lielākajās televīzijas un radio redakcijās, avota izvērtēšana norisinās žurnālista un redakcijas līmeņos. Pirmkārt, katra atsevišķa žurnālista t.s. “kopējās zināšanas” par notiekošo pašu plašsaziņas līdzekļu skatījumā ir uzlabojušās – kā piemērs tiek minēts, ka arī izklaides žanrā sižetus veidojošie žurnālisti apzinās apstākli, ka “šova elements” var tikt izmantots politiskiem mērķiem. Otrkārt, redaktoru un redakciju vadību līmenī “pēckrimas”

⁴² Intervija Nr. 1 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā.

apstākļos pastāv rūpīgāka filtrācija un saturisks konkrēta notikuma atspoguļošanas vai atspoguļošanas vajadzības izvērtējums. Apzinoties, ka Krievijas ziņu aģentūras var piedāvāt neprecīzu informāciju, pēdējo gadu laikā īpaši rūpīgi tiek pārbaudīti Krievijas ziņu avoti, meklējot apstiprinājumu to sniegtajām ziņām citos plašsaziņas līdzekļos. Tāpēc žurnālisti ne tikai strādā ar ārpus Latvijas iegūto informāciju, bet tās pārbaudei veido kontaktus ar citiem informācijas avotiem un ekspertiem Latvijā, piemēram, regulāri sazinoties ar Latvijas Ārpolitikas institūta vai Austrumeiropas politikas pētījumu centra pārstāvjiem. "Pirmskrimas" un "pēckrims" situācijas atšķirību var ilustrēt ar piemēru par Krievijas motobraucēju braucienu uz Berlīni 2015. gadā. "Pirmskrimas" kontekstā šim gadījumam netiktu pievērsta momentāna politisko redakciju uzmanība, tomēr "pēckrims" gadījumā redakcijā notiek saturisks izvērtējums, vai un kādā veidā būtu atspoguļojams konkrētais notikums, lai nekalpotu iespējamiem Krievijas provokācijas mērķiem.

Jānorāda, ka pētījuma ietvaros visu aptaujāto televīziju un radio redakciju un intervējamo izpratnē, ziņu dienesta personāla kompetence ir ievērojami palielinājusies, pilnībā apzinoties riskus un sekas, kas var rasties, nepārdomāti pārņemot subjektīva vēstījuma elementus. Šādā skatījumā "pēckrims" diskurss aptaujāto televīziju un radio ziņu redakcijās ir ar augstu noturībspējas līmeni – saturiskā ziņā visi ziņu veidošanas procesā iesaistītie apzinās kontekstu un nu jau pieņem to kā pašsaprotamu risku, kas jāņem vērā vietējā vēstījuma radīšanas procesā.

Attiecībā uz "pēckrims" posmu, televīziju un radio redakcijas norāda, ka nav notikusi personāla specializēšana ar nolūku piesaistīt konkrētus reportierus Krievijas un drošības jautājumu risināšanai. Tomēr neapšaubāmi notikusi jau esošās specializācijas padziļināšana līdzās jau minētajam kopējās apzinātības līmeņa izaugsmes procesam. Vēl jo vairāk, jānorāda, ka, pēc visu aptaujāto radio un televīzijas redakciju domām, Latvijas ziņu redakciju personāla lieluma specifika nosaka, ka visnozīmīgākā ir tieši visu iesaistīto saturiskā izpratne par kontekstu. Atšķirībā no vadošajiem lielo Rietumvalstu ziņu dienestiem, kur ir nepieciešams skaidri definēts lēmumu pieņemšanas process, jo redaktors satura izvērtējumā atrodas tālu no izpildītāja, Latvijas gadījumā redakciju personāla mazskaitlīgums kalpo kā priekšrocība vienotas izpratnes uzturēšanai, kā arī riska situāciju novēršanai. Paralēli minētajam, katrā redakcijā pastāv stingri atrunāts reglaments, kā strādāt ar informāciju, avotiem un kāda ir iekšējā saskaņošanas procedūra rutīnas un krīzes gadījumos. "Personāla atrašanās vienā telpā" tiek minēta kā būtiska papildiespēja, lai izvairītos no cilvēka faktora nejaušībām, izvēloties strādāt ar konkrēto informāciju.

Kā nozīmīgs aspekts ārējo vēstījumu stimula filtrācijā tiek norādīta arī redakcijas vadības iniciatīva un kopējā redakcijas attieksme pret satura kvalitāti. Šādā griezumā būtiski minēt, ka darbā aplūkoto televīziju un radio redakciju pārstāvji norāda uz kopējās plašsaziņas līdzekļu vides ievainojamību tieši caur

interneta platformām un interneta plašsaziņas līdzekļiem. Pašu respondentu skatījumā tas saistāms ar vairākiem faktoriem:

- televīziju un radio telpā satura kvalitāte tiek vairāk kontrolēta, jo ir lēnāka savā aprites tempā – tas nozīmē, ka paustā informācija televīzijā un radio tiek fokusēti izvēlēta un tiek samazināta nejaušības iespēja – atšķirībā no interneta portāliem, kur ziņu mainība ir krietni lielāka. Attiecīgi portālos tiek piesaistīts vairāk ziņu autoru, un to atrautība no redaktora kontroles ir lielāka. Arī personāla mainība interneta portālos tiek minēta kā problēma – katrs jauns darbinieks portālā ir jāapmāca konteksta izpratnē un ir daudz ievainojamāks attiecībā uz subjektīva vēstījuma pārņemšanu;
- sniegtās informācijas novērtējums, proti, skatītāju aktivitātes mērījumi ir atšķirīgi interneta portālos un televīzijā un radio. Pirmajā par ziņas sekmju mērauklu tiek izmantots skatījumu skaits (t.s. "klikšķi"), nevis laika pavadīšanas ilgums pie konkrētā raksta. Televīziju un radio gadījumā darbojas reitingu sistēma, kas nosaka konkrētu ziņas skatījumu laika griezumā. Rezultātā interneta portāli daudz vairāk izmanto skandalozu informāciju, lai pievilinātu auditoriju, kamēr televīzija/radio lielāku uzvaru liek uz saturu, ne "skaļu pieteikumu". Tādējādi pastāv lielākas iespējas, ka interneta portāls reproducēs subjektīvu vēstījumu, jo tas pārsvarā saistās ar provokatīva rakstura uzrunu sabiedrībai.

Televīziju un radio telpas respondentu skatījumā Latvijas plašsaziņas līdzekļu vides vājšais posms ir tieši interneta portāli un platformas. Televīziju un radio respondentu viedoklis liecina, ka noturībspēja pret subjektīvo ārējo vēstījumu ir augsta, un atsevišķiem piemēriem subjektīvā vēstījuma replicēšanā ir gadījuma raksturs, kas saistāms ar cilvēka faktoru, ne sistēmiskām problēmām. Būtiski norādīt, ka, pat ja notiek šāda kļūda, tās atklāšana un novēršana ir redakcijās atrunāts un fiksēts process, kas nozīmē, ka t.s. krīzes vadība ir apzināts un funkcionējošs elements, kas samazina risku, ka pieļautā kļūda varētu tikt ilgstoši pavairota plašsaziņas līdzekļu vidē.

2.2. Valsts institūciju veidotā "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" ietekme uz ziņu veidošanu

Vērā ņemams starptautisko un drošības ziņu veidošanas spēlētājs Latvijā ir valsts institūcijas. Tās ne tikai sniedz informāciju atbildēs uz plašsaziņas līdzekļu jautājumiem, bet arī izplata informāciju un vērtējumus par dažādām ar drošību saistītām norisēm kā Latvijā, tā arī ārvalstīs. Par aktīvāko šajā ziņā var uzskatīt Aizsardzības ministriju (to apliecina arī lielākā daļa pētījuma ietvaros aptaujāto plašsaziņas līdzekļu pārstāvju). Aizsardzības ministrija regulāri sniedz informāciju par aizsardzības nozares aktualitātēm un prioritātēm, par nozīmīgākajiem aizsardzības spēju attīstības projektiem, par NATO sabiedroto klātbūtni Latvijā

(tostarp par iespējām vērot NATO sabiedroto militāro tehniku un to manevrus, jo īpaši kopš 2014. gada pirmajā pusē notikušās sabiedroto klātbūtnes pastiprināšanas), par reģionālo un globālo drošību, par Latvijas dalību starptautiskajās operācijās un citiem ar to saistītiem jautājumiem. Tāpat tiek organizētas preses konferences, intervijas, informatīvi pasākumi, un pēc pieprasījuma tiek organizētas arī intervijas ar Latvijas aizsardzības nozares vadību, amatpersonām, turklāt tiek piedāvātas iespējas nepastarpināti intervēt arī NATO sabiedroto valstu amatpersonas un karavīrus, kuri ierodas uz militārajām mācībām Latvijā. Pirms NATO Varšavas samita Aizsardzības ministrija organizēja informatīvu pasākumu plašsaziņas līdzekļiem, kurā amatpersonas iepazīstināja mediju pārstāvjus ar Latvijas prioritātēm samita laikā. NATO Varšavas samita laikā tika izsūtīti paziņojumi par pieņemtajiem lēmumiem, Latvijas un starptautiskajiem plašsaziņas līdzekļiem tika organizētas intervijas ar Latvijas aizsardzības nozares vadību. Savukārt pēc samita dažādos veidos tika skaidrota pieņemto lēmumu īstenošana Latvijā no dažādām perspektīvām, organizējot interviju iespējas gan ar Latvijas aizsardzības nozares amatpersonām, gan Kanādas bruņoto spēku komandieri un aizsardzības ministru, sniedzot iespēju medijiem diskutēt gan ar uzņemošo valsti, gan daudznacionālās kaujas grupas veidojošo valsti. Tomēr, analizējot valsts institūciju, jo īpaši Aizsardzības ministrijas, komunikatīvo praksi drošības jomā, var konstatēt, ka ar "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" radīšanu un virzīšanu saistītās institūcijas pieņem, ka tām būtu jābūt privilģētām konkurences cīņā par plašsaziņas līdzekļu uzmanību salīdzinājumā ar citiem iesaistītajiem, piemēram, citu jomu ziņām, kā arī citu valstu avotiem un pētniecības institūtiem par šo pašu tematiku. Tāpēc nereti "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" ietvaros informācija tiek pasniegta kā iepriekššķietami atbilstošākā, precīzākā, aktuālākā un sabiedrībai nepieciešamākā. Pētījumā ietvaros veiktā intervijā ar kādu Aizsardzības ministrijas pārstāvi minētie pieņēmumi kopumā apstiprinās un papildus iezīmējas vēl šādi punkti:

- Latvijas plašsaziņas līdzekļiem būtu jāpadziļina izpratne par aizsardzības jautājumiem. Tāpat nereti tiek izteikti pārāk kritiski viedokļi, ne vienmēr tiek ziņots par visiem būtiskajiem jomas notikumiem. Tas savukārt lielākoties skaidrojams ar trūkumiem plašsaziņas līdzekļu pārstāvju izglītībā. Īpaši tiek atzīmēta sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu zemā interese par drošības un aizsardzības jautājumu atspoguļošanu salīdzinājumā ar privātajiem plašsaziņas līdzekļiem;
- nereti Latvijas un citu, tajā skaitā Rietumu, valstu drošības pētnieki ar kritisku skatījumu par Latvijas aizsardzības spējām sabotē oficiālo drošības vēstījumu. Turklāt, nereti plašsaziņas līdzekļi šādus viedokļus apzināti vai neapzināti izmanto nevajadzīgai situācijas saasināšanai.⁴³

⁴³ Intervija Nr. 3 (Latvijas Aizsardzības ministrijas amatpersona), veikta 05.08.2016, Latvijas Aizsardzības ministrijā, Rīgā, Latvijā.

Aptaujāto plašsaziņas līdzekļu skatījumā "Latvijas aizsardzības drošības vēstījums", ar ko kopumā tiek saprasta klasiskā Rietumu pozīcija Ukrainas konflikta kontekstā, kā arī apzināta nepieciešamība stiprināt Latvijas aizsardzības spējas un NATO sabiedroto klātbūtni Latvijā, ir neapstrīdams koncepts vērtību līmenī starp būtiskākajiem latviešu valodā strādājošajiem plašsaziņas līdzekļiem. Tiek uzsvērts, ka plašsaziņas līdzekļi un "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" nesēji, īpaši Aizsardzības ministrija, atrodas vienā vērtību sistēmā no vēstījuma mērķa izpratnes viedokļa ("Latvijai jābūt drošai", "drošība un aizsardzība ir prioritātes", "Krievija rada draudus Latvijas drošībai", utt.). Latvijas būtiskāko latviešu valodas plašsaziņas līdzekļu skaidru atrašanos "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" mērķu kontekstā parāda to lietotā valoda Ukrainas konflikta kontekstā. Tajā skaidri parādās vērtējums par to, ka konfliktu ir izraisījusi Krievija. Piemēram, gan "Nacionālās informācijas aģentūras "LETA"", gan "Informācijas aģentūras "BNS"" ar konfliktu saistītajos rakstos vēsturiskā atskata sadaļā tiek uzsvērti gan Krievijas veiktā Krimas pussalas okupācija, gan "Maskavas atbalstīto un apbruņoto kaujinieku, diversantu un Krievijas regulāro vienību karavīru" veiktā teritoriju ieņemšana Ukrainas austrumos.⁴⁴ Konflikta norises aktīvajā fāzē un mazākā apmērā arī šobrīd tiek izmantoti pat par pārspilētiem un saasinošiem uzskatāmi termini un vēstījumi. Īpaši tas attiecināms uz terorisma termina lietošanu Ukrainas konflikta kontekstā, pārņemot Ukrainas valsts institūciju šī termina lietojumu, piemēram: "Krievijas apbruņotās teroristu bandas"⁴⁵ vai "prokrieviskās teroristu bandas"⁴⁶. Lai gan terorismam nav vienotas vispārēji atzītas definīcijas, tomēr to pieņemts uzskatīt par iebiedēšanu ar vardarbības lietošanu politisku mērķu sasniegšanai,⁴⁷ bet ne par ārvalstu izraisītu un atbalstītu karadarbību citās valstīs. Šādi vēstījumi lielākoties nemainītā tekstā nonāk arī interneta portālos un citos plašsaziņas līdzekļos.

Atrašanās vienotā vērtību sistēmā neizslēdz diskusiju nepieciešamību par informācijas sniegšanas detalizācijas pakāpi un šī vēstījuma pasniegšanas un interpretācijas veidu. Aptaujāto plašsaziņas līdzekļu skatījumā, Aizsardzības ministrijas piedāvātais "Latvijas valsts aizsardzības vēstījums" satur vairākus trūkumus, jo īpaši:

⁴⁴ "Krimas tatāri ECT apstrīdēs Medžlisa aizliegumu," *Delfi.lv*, 01.10.2016, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/krimas-tatari-ect-apstrides-medzliga-aizliegumu.d?id=47971919>; *Delfi.lv*, "Kijeva: Krievija pie Ukrainas robežas izvietojusi 100 000 karavīru," *Delfi.lv*, 16.09.2016, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/kijeva-krievija-pie-ukrainas-robezas-izvietojusi-100-000-karaviru.d?id=47918953>

⁴⁵ "Krievijas apbruņotās teroristu bandas Austrumukrainā trenējas cīņai ar EDSO," *Delfi.lv*, 21.07.2016, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/krievijas-apbrunotas-teroristu-bandas-austrumukraina-trenejas-cinai-ar-edso.d?id=47703655>

⁴⁶ "Ukrainā uzspīdināts viens no prokrievisko teroristu bandu vadoņiem," *LETA*, 12.12.2015, <http://www.leta.lv/archive/search/?patern=teroristu%20bandas&item=1337BAC8-F762-750C-EFD2-C4D59EFCFC77&date=0.1475096400&mode=stem>,

⁴⁷ Piemēram, diskusija par terorisma definēšanu: D. Brown. Terrorism. In: T. C. Salmon, M. F. Imber (Eds.). *Issues in International Relations. Second Edition*. (Routledge, 2008), 107.-120.

- Aizsardzības ministrija dominējoši veic komunikāciju *post factum* – nereti izsūta informāciju par jau notikušiem lēmumiem, iepirkumiem, aktivitātēm. Tas plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem rada sajūtu par Aizsardzības ministrijas vēlmi komunicēt vienpusēji ekskluzīvi, nevis ietveroši;
- Parasti izsūtītajai informācijai līdzās tiek piedāvāts vērtējums – kā šāda informācija būtu uztverama. Tādējādi tiek nenovērtēts tas, ka vērtējumu var veikt arī plašsaziņas līdzekļi un sabiedrība. Šādā veidā pārlieku izteikta vērtējuma piedāvāšana deformē plašsaziņas līdzekļa kā vidutāja konceptu;
- Zems kritikas izturības līmenis – plašsaziņas līdzekļu papildjautājumi par konkrētu tēmu tiek uztverti kā vēlme apstrīdēt vēstījumu, nevis detalizēti padziļināt to, kā tas ir plašsaziņas līdzekļu skatījumā;
- “Latvijas valsts aizsardzības vēstījums” mēdz būt pārāk tehnokrātisks, neizskaidrojot konkrēto komunikējamo aktivitāšu aspektu plašākai sabiedrībai uztveramā valodā. Savukārt plašsaziņas līdzekļu mēģinājumi to skaidrot ir informatīvā vakuuma aizpildīšana – šis vakuums rodas, jo institūcijas, kas to varētu izskaidrot un “pārtulkot”, to nedara, saglabājot ierasto komunikatīvo vienvirziena praksi;
- Atšķiras “Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma” nesēju komunikatīvās prakses efektivitāte dažādos līmeņos. Respondentu redzējumā, visefektīvāk par drošības jautājumiem komunicē Nacionālo bruņoto spēku pārstāvji, turklāt, jo zemākā hierarhiskā līmenī – jo labāk. Kā atzīst viens no respondentiem, “Latvijas drošības sajūtu ierindas kareivis ar savu redzējumu stiprina daudz vairāk par jebkuru ministru”⁴⁸. Turklāt šī iezīme novērojama visos virzienos – jo augstāks hierarhiskais līmenis, jo sarežģītāka un tehnokrātiskāka informācijas sniegšanas prakse un jo mazāka diskusijas un produktīvas kritikas iespējamība;
- Lai gan plašsaziņas līdzekļi ar lielākajiem resursiem gatavi plašāk atspoguļot konferences, diskusijas, pasākumus, tomēr par nepietiekamu uzskata valsts institūciju atbalstu, piemēram, nodrošinot tiešraides, kas dod iespēju plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem ar mazākiem ieguldījumiem sekot līdzi to gaitai. Kā norāda kādas ziņu aģentūras pārstāvis, “valsts institūcijas reizēm nesaprot, ka mēs esam privāts uzņēmums. Esam Latvijai lojāls uzņēmums ar vēlmi vēl plašāk informēt par aktualitātēm sadarbībā ar kompetentām institūcijām, taču mums nav resursu to nodrošināt tikai saviem spēkiem”.⁴⁹

Minētie aspekti kopumā saistāmi ar disonansi starp valsts institūcijām, kas pauž savu drošības vēstījumu, un plašsaziņas līdzekļiem kā šī vēstījuma adresātiem – kamēr pirmās aplūko situāciju kontrolējamas informatīvas vides kontekstā, plašsaziņas līdzekļu uzdevums ir informāciju iegūt un pasniegt atgriezeniskā, iekļaujošā un kritiski domājošā veidā. Citējot vienu no aptaujātajiem plašsaziņas

⁴⁸ Intervija Nr. 4 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 12.09.2016, Rīgā, Latvijā.

⁴⁹ Intervija Nr. 1 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 09.2016, Rīgā, Latvijā.

līdzekļu pārstāvjiem: "Ja, šķietami, mums [plašsaziņas līdzekļiem] ir saprotams, ko vēlas ministrija, ministrija ne reizi nav pajautājusi, ko vēlamies mēs, lai varētu to [informāciju] pasniegt tālāk sabiedrībai pieņemamā veidā."⁵⁰ Iepriekš minētie faktori būtībā raksturo "Latvijas aizsardzības drošības vēstījuma" aģentus kā vienvirziena un *post factum* informācijas paudējus. Tādējādi, lai gan valsts institūcijas vēlas sabiedrībai novadīt to izpratnē pareizāko un atbilstošāko informāciju, šo centienu īstenošanas veids to neļauj pilnībā īstenot un pat negatīvi ietekmē plašsaziņas līdzekļu telpas noturībspēju, jo arī valsts institūciju sniegtā informācija ir pastiprināti jāizvērtē un jāobjektivizē.

Kā atsevišķs faktors jāatzīmē "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" nesēju ierobežotais loks. Tajā dominē Latvijas aizsardzības nozares institūcijas un trūkst dažādības gan saturā, gan arī paudēju lokā. Lai gan par aktuālajiem jautājumiem tiek organizētas tikšanās un intervijas ar citu sabiedroto valstu pārstāvjiem, tomēr tās nereti notiek valsts institūciju telpās un tāpēc pārlietu asociējas ar to viedokli. Respondenti min, ka viens no trūkstošajiem elementiem ir aktīvāka NATO kā organizācijas komunikācija. Lai gan nereti komunikāciju veic NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centrs (NATO STRATCOM), tomēr NATO akreditētie izcilības centri, kaut arī sniedz atbalstu NATO, nevar pārstāvēt un paust NATO viedokli. Tāpat NATO STRATCOM izvietojums Rīgā raisa asociācijas ar "Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma" nesējiem un pašu vēstījumu. Tomēr kā intervijā atzīst kāds NATO darbinieks, spēcīgāka un vienotāka NATO viedokļa paušana ir apgrūtināta, jo pašas organizācijas ietvaros vienots viedoklis jāpanāk starp visām 28 dalībvalstīm un organizācijas resursi publiskajā diplomātijā ir ļoti ierobežoti – lielākoties šīs spējas aprobežojas ar ģenerālsekretāra un Publisko attiecību nodaļas resursiem.⁵¹

⁵⁰ Intervija Nr. 5 (Latvijas plašsaziņas līdzekļa pārstāvis), veikta 14.09.2016, Rīgā, Latvijā.

⁵¹ Intervija Nr. 6 (NATO darbinieks), veikta 27.05.2016, NATO Galvenajā štābā Briselē, Beļģijā.

3. NATO ATSPUGUĻOJUMS SAISTĪBĀ AR 2016. GADA NATO VARŠAVAS SAMITU

2016. gada 8. un 9. jūlijā Varšavā, Polijā notikusī NATO valstu un valdību vadītāju sanāksme (NATO Varšavas samits) bija viena no Latvijai būtiskākajām NATO valstu un valdību vadītāju sanāksmēm. Nenoliedzami par svarīgu uzskatāms arī 2002. gada 21. novembrī Prāgā, Čehijas Republikā notikušais samits, kur Latvija līdz ar sešām citām valstīm saņēma uzaicinājumu pievienoties NATO. Nozīmīgs bija arī 2014. gada 5. septembra NATO Velsas samits, kur tika politiski nostiprināts NATO kolektīvās aizsardzības princips Ukrainas konflikta un Krievijas radīto draudu kontekstā, kā arī tika aizsākti jauni pasākumi kolektīvās aizsardzības spēju stiprināšanai – tostarp NATO Gatavības rīcības plāna apstiprināšana un ar to saistītā plašāka NATO sabiedroto spēku klātbūtnes nodrošināšana NATO austrumu dalībvalstīs un NATO ātrās reaģēšanas spēku gatavības un spēju uzlabošana.

2016. gada NATO Varšavas samits bija simbolisks dažādās dimensijās. Tas norisinājās pilsētā, kuras vārdā tika dēvēts 1955. gadā noslēgtais Līgums par draudzību, sadarbību un abpusējo palīdzību starp PSRS un tās "satelītvalstīm". Visbūtiskāk no Latvijas perspektīvas ir samita laikā apstiprinātais lēmums par rotācijas kārtībā izvietojamām pastāvīgām daudznacionālām bataljona līmeņa kaujas grupām Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Polijā. Pirms Ukrainas konflikta šāda iespējamība NATO ietvaros faktiski netika pieļauta, atsaucoties uz potenciālo Krievijas reakciju un šādas rīcības iespējamo nesaderību ar 1997. gada NATO un Krievijas pamataktu par abpusējām attiecībām, sadarbību un drošību (tajā, cita starpā, NATO bija norādījusi, ka "...pašreizējā un pārskatāmā drošības vidē, alianse pildīs savas kolektīvās aizsardzības un citas misijas, nodrošinot nepieciešamo savietojamību, integrāciju un spējas papildspēkiem, nevis ar papildus pastāvīgu būtisku kaujas spēku izvietojšanu"⁵²).⁵³ Ņemot vērā Krievijas pastāvīgo kritiku par NATO spēju un spēku attīstību austrumu virzienā, varēja sagaidīt Krievijas pastiprinātu kritiku par NATO Varšavas samita laikā pieņemtajiem lēmumiem un jo īpaši par pastāvīgajām daudznacionālajām bataljona līmeņa kaujas grupām.

NATO Varšavas samita laikā pieņemtais lēmums par bataljona līmeņa kaujas grupu izvietojšanu bija vairāk formāls, jo tas tika sagatavots un iepriekš apspriests un apstiprināts citos līmeņos. Par samitā pieņemamā lēmuma formu kļuva zināms jau iepriekš – vienošanās par to tika panākta NATO aizsardzības ministru tikšanās

⁵² "Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France, 27 May 1997," *NATO*, 12.10.2009, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm

⁵³ Plašāka 1997. gada NATO un Krievijas pamataakta par abpusējām attiecībām, sadarbību un drošību analīze pieejama: M. Andžāns, I. Bruģe, A. Sprūds. *NATO un Krievijas attiecības: Latvijas intereses formālo ietvaru un attiecību transformācijas kontekstā*. Latvijas Ārpolitikas institūts. 30.06.2016. ISBN 978-9984-583-72-3. <http://liia.lv/upload/content/nato-krievija-2016.pdf>

laikā 2016. gada 14. jūnijā. Ministru lēmums savukārt bija balstīts NATO Militārās komitejas viedoklī, kas tika apstiprināts komitejas tikšanās reizē starp dalībvalstu bruņoto spēku komandieriem 2016. gada 18. maijā, kamēr NATO Militārā komiteja viedokli izteica, atsaucoties uz aizsardzības ministru sanāksmē 2016. gada 10. un 11. februārī izteikto aicinājumu. Publiska informācija tieši par bataljona līmeņa vienību potenciālu izvietojumu Baltijas valstīs un Polijā izskanēja jau šīs sanāksmes laikā.⁵⁴ Pakāpeniski tuvojoties NATO Varšavas samitam, informācija par bataljona līmeņa vienību izvietojumu izskanēja aizvien biežāk, publiskās informācijas apjomam izteiktāk pieaugot 2016. gada aprīlī. Būtiskākais jautājums saglabājās par to, kura valsts būs vadošā bataljona līmeņa vienības izvietojumā Latvijā. Kanādas ministru prezidents savas valsts vadošo lomu apstiprināja samita laikā Varšavā, lai gan informācija par gaidāmo Kanādas lēmumu publiski bija zināma jau 2016. gada jūnijā.⁵⁵

Lēmuma par bataljona līmeņa vienību izvietojumu ilgstošā sagatavošana gan nemazina tieši NATO Varšavas samitā pieņemtā gala lēmuma nozīmi, īpaši ņemot vērā to, ka pilnībā nevarēja tikt izslēgta iespēja, ka kāda no NATO dalībvalstīm augstākajā politiskajā līmenī var mainīt savu pieeju iekšējo vai ārējo faktoru, tostarp Krievijas ietekmē (kura pastāvīgi bija paudusi negatīvu nostāju pret jebkādu NATO spēku un infrastruktūras pastiprināšanu). Tieši tāpēc bija sagaidāma arī publiska Krievijas retorika par NATO Varšavas samita lēmumiem pirms tā, tā laikā, kā arī pēc tā – turklāt ne tikai sniedzot savu viedokli, bet arī ar informācijas plūsmas starpniecību cenšoties ietekmēt lēmumus.

Šajā nodaļā tiek apskatīti Krievijas vēstījumi par NATO Varšavas samitu Krievijas institūciju un amatpersonu viedokļos un Krievijas plašsaziņas līdzekļu telpas elementos, kam ir lielākā atgriezeniskā saikne ar Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu (ar Latvijā radīto saturu), laika posmā no 2016. gada 1. līdz 15. jūlijam – nedēļu pirms un nedēļu pēc samita.

3.1. Krievijas vēstījums par NATO Varšavas samitu Krievijas institūciju un amatpersonu viedokļos

Krievijas oficiālajā nostājā pirms un pēc NATO Varšavas samita var identificēt šādas būtiskākās sastāvdaļas:

- Nevis Krievija rada draudus NATO, bet gan NATO rada draudus Krievijai, uz kuriem savukārt Krievija ir spiesta atbildēt. Tika turpināta tradicionālā Krievijas argumentācija par NATO infrastruktūras tuvošanos Krievijas robežām. Tā

⁵⁴ Piemēram: "Nato may deploy thousands of troops in Europe to ward off Russia," *The Telegraph*, 10.02.2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12149403/Nato-may-deploy-thousands-of-troops-in-Europe-to-ward-off-Russia.html>

⁵⁵ Piemēram: "Latvijā iecerētajā NATO bataljonā vadošie varētu būt Kanādas bruņotie spēki," *LETA*, 19.06.2016, <http://www.leta.lv/archive/search/?patern=kan%C4%81da&item=66C9074A-9C83-4FA2-84D8-670A0699E039&date=1451599200,1468616400&mode=stem>,

rezultātā pati NATO un tās dalībvalstis, jo īpaši Baltijas valstis, ar savu militāro aizsardzības spēju palielināšanu izsauks Krievijas pretreakciju un līdz ar to nonāks vēl lielākā nedrošībā nekā iepriekš – tādējādi pašas sev radot aizvien lielāku apdraudējumu;

- Saspīlējuma mazināšanas un uzticēšanās paaugstināšanas piedāvājums no Krievijas puses, īpaši attiecībā uz lidojumu drošuma uzlabošanu virs Baltijas jūras. Tā ticamākais pamatojums bija parādīt Krieviju kā valsti, kas vēlas mazināt saspīlējumu ar NATO dalībvalstīm un citām kaimiņvalstīm, pretī sagaidot NATO piekāpšanos un vienlaikus uzsverot, ka tieši NATO nevēlas iesaistīties saspīlējuma samazināšanā. Tāpat šāds piedāvājums iezīmēja alternatīvu NATO ieplānotajam risinājumam saspīlējuma mazināšanai reģionā – nevis palielināt NATO sabiedroto spēku klātbūtni, kas varētu veicināt saspīlējumu, bet gan risināt tā brīža saspīlējuma praktiskās izpausmes. Šāda priekšlikuma izteikšana nav vērtējama kā sakritība un drīzāk uzskatāma par Krievijas mēģinājumu ietekmēt NATO Varšavas samita lēmumus.

NATO Varšavas samita kontekstā par zīmīgākajiem un ietekmīgākajiem uzskatāmi V. Putina komentāri 2016. gada 1. jūlijā pēc tikšanās ar Somijas prezidentu S. Niinisti (*S. Niinistö*). Viņš norādīja, ka “[...] Krievija nekad neprovocē saspīlētas situācijas”. Tāpat viņš norādīja uz ārēju spēlētāju ietekmi varas maiņā Ukrainā – viņa skatījumā, “[...] pēc tam tika īstenoti arī citi soļi, tai skaitā, lai palielinātu spriedzi citos pasaules reģionos, Eiropā, tai skaitā, Baltijas jūras reģionā. NATO militārā infrastruktūra tuvojas mūsu robežām.” “Mūsu karavīru pārvietošanās mūsu pašu teritorijā tiek uzskatīta par agresīvas uzvedības elementu, savukārt NATO militārās mācības pie mūsu robežām nez kāpēc par tādām netiek uzskatītas”. Putins norādīja, ka Krievija, piemēram, ir atvilkusi savu karaspēku no robežas ar Somiju, “[b]et pie mūsu robežām ar Baltijas valstīm NATO karavīru skaits palielinās. Ko mums darīt?”⁵⁶ Tāpat V. Putins norādīja uz NATO pretraķešu aizsardzības sistēmu Eiropā, atzīmējot to, ka sistēma būs duāli izmantojama – ne tikai aizsardzībai, bet arī uzbrukumam: “[t]as viss mums rada acīmredzamus draudus, kurus neviens negrib ņemt vērā. Dialogu šajā jautājumā neviens ar mums veidot negrib.” Viņš retoriski vaicāja, “[k]o darīt mums? Kā mums apturēt šos draudus? Mums attiecīgi jāreaģē un mēs to darīsim.”⁵⁷ Tādējādi vēstījumā iezīmējās šādi galvenie punkti, kas dažādos apmēros atspoguļojās citu Krievijas amatpersonu izteikumos: Krievija NATO neapdraud un to neprovocē; NATO provocē Krieviju; Krievija būs spiesta spert atbildes soļus uz NATO darbībām.

V. Putina iezīmēto līniju saistībā ar NATO Varšavas samitu skaidri ieturēja arī citas Krievijas amatpersonas, tostarp diplomātiskie pārstāvji citās valstīs. Attiecībā

⁵⁶ “Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам российско-финляндских переговоров”, *Президент России*, 01.07.2016, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/52312>

⁵⁷ Ibid.

uz pirmo argumentācijas daļu ("Krievija NATO neapdraud un to neprovocē") atzīmējams, ka vienu dienu pirms NATO samita Varšavā sākuma Krievijas pastāvīgais pārstāvis NATO A. Gruško (*A. Грушко*) uzsvēra NATO it kā iedomātos draudus – "NATO izveidojās, lai atvairītu draudus no Austrumiem un tāpēc šobrīd mākslīgi izdomā sev lielu ienaidnieku un pret to cīnās."⁵⁸ Tāpat dienu pirms samita Krievijas Ārlietu Ministrijas oficiālā pārstāve M. Zaharova (*M. Захарова*) norādīja, ka "[...] NATO turpina pastāvēt kaut kādā militāri-politiskā "aizspogulijā". Pretēji objektīvām interesēm uzturēt Eiropā mieru un stabilitāti, nepieciešamībai veicināt visu atbilstošo starptautisko spēlētāju potenciālu cīņā pret reāliem, nevis izdomātiem izaicinājumiem, alianse savus spēkus koncentrē, lai "ierobežotu" neeksistējošus "draudus no Austrumiem." Tāpat viņa norādīja, ka "[n]ekādu reālu draudu Krievija NATO nerada. Mums ir mūsu iekšējie uzdevumi un mērķi, ko mēs sev uzstādām. Tie ir saistīti ar armijas modernizāciju, militārajām mācībām. Bet, pirmkārt, tas viss notiek mūsu teritorijā, mēs nepaplašinām, neievedam un nepalielinām mūsu kontingentu ārpus robežām." Tāpat viņa uzsvēra, ka "Zviedrija saka, ka mēs to apdraudam. Lielbritānija saka, ka mēs esam drauds. NATO J. Stoltenbergs apgalvo, ka mēs graužam mieru un drošību. Kur ir konkrēti piemēri? Sniedziet konkrētus piemērus – mēs ar tiem strādāsim!"⁵⁹

Plašāk Krievijas amatpersonas izvērta argumentāciju par to, ka tieši NATO provocē Krieviju:

- Krievijas delegācijas vadītājs Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) ikgadējā konferencē A. Mazurs (*A. Мазур*) 2016. gada 29. jūnijā īpaši uzsvēra NATO nodomu agresīvo raksturu (Krievijas Ārlietu ministrija uzrunu publicēja īsi pirms samita – 2016. gada 5. jūlijā). Viņš atgādināja gan par jau veiktās NATO paplašināšanās austrumu virzienā "neproduktivitāti un bīstamību", gan par NATO un tās dalībvalstu uzbrukumiem Dienvidslāvijā, Irākā, Lībijā un Sīrijā, lai raksturotu organizācijas agresivitāti. Viņa vārdiem, "[k]onfortējošās shēmas alianse pārnesa arī uz Baltijas jūras un Melnās jūras akvatorijiem. Šādā veidā, vēl pirms pašreizējās Krievijas-NATO attiecību krīzes, alianses īstenotie soļi provocēja riskus un izaicinājumus Krievijas drošības interesēm;"⁶⁰

⁵⁸ "Интервью Постоянного представителя России при НАТО А.В.Грушко газете "Коммерсант", опубликованное 7 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 05.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/nota-bene/-/asset_publisher/dx7DsH1WAM6w/content/id/2348606

⁵⁹ "Брифинг официального представителя МИД России М.В.Захаровой, Республика Крым Российской Федерации, 7 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 07.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2348943

⁶⁰ "Выступление руководителя Делегации Российской Федерации на переговорах в Вене по вопросам военной безопасности и контроля над вооружениями А.Ю.Мазура на Ежегодной конференции ОБСЕ по обзору проблем в области безопасности, Вена, 29 июня 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 05.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/rso/osce/-/asset_publisher/bzhxR3zkq2H5/content/id/2344591

- Krievijas vēstnieks Lietuvā A. Udaļcovs (*А. Удальцов*) 2016. gada 2. jūlijā attiecībā uz bataljona līmeņa kaujas grupu izvietojumu Baltijas valstīs un Polijā norādīja, ka, lai gan, no vienas puses, “[p]rincipā tāds bataljons nopietnus draudus Krievijas drošībai nerada,” tomēr, no otras puses, tajā saskatāms “NATO mēģinājums izvietot pastāvīgu kontingentu, apejot pastāvošās līgumsaistības” un “spēka demonstrācija;”⁶¹
- Krievijas vēstnieks Vācijā V. Griņins (*В. Гринин*) 2016. gada 7. jūlijā norādīja, ka “[...] virknei soļi no NATO puses ir atklāti provokatīvs raksturs. Kaut arī NATO visādi atrunājas, ka neko neprovocē, bet cenšas aizsargāties. Taču, atvainojiet, pretraķešu aizsardzības sistēmas izvietošana Polijā un Rumānijā – tā ir vienkārši izaicinoša uzvedība. Neapšaubāmi, bez adekvātas atbildes no Krievijas puses tas nepaliks;”⁶²
- Dienu pirms Varšavas samita Krievijas Ārlietu ministrijas oficiālā pārstāve M. Zaharova norādīja, ka “Krievijas “demonizācijas” centieni ar mērķi attaisnot īstenotos soļus militārajā celtniecībā, uzmanības novēršana no alianses destruktīvās lomas un tās atsevišķu sabiedroto iesaistišanās krīžu provocēšanā un saspīlējumu uzturēšanā dažādos pasaules reģionos sāk iegūt pavisam pārspīlētu formu.” “[...] Tā kā līdz šim tiek apzināti ignorētas ilgtermiņa negatīvās sekas un riski visai Eiroatlantiskās drošības sistēmai, kas izriet no mērķtiecīgām Vašingtonas un Briseles darbībām, lai izmainītu esošo spēku līdzsvaru, tai skaitā, forsējot ASV/NATO pretraķešu plānu realizāciju Eiropā;”⁶³
- Jau pēc NATO samita Varšavā, Krievijas vēstnieks Kazahstānā M. Bočarņikovs (*М. Бочарников*) norādīja, ka “[i]r smieklīgi dzirdēt dažādus apgalvojumus par to, ka draudi [...] nāk no Krievijas, kas tuvojas alianses robežām. Jebkuram neaizspriedumainam cilvēkam ir skaidrs, ka notiek pretējais. Tieši NATO pēdējos gados pienāk aizvien tuvāk Krievijas teritorijai, tuvinot mūsu robežām militāro infrastruktūru un potenciālu, ievēlot aliansē Austrumeiropas valstis.” “Alianse ne tikai meklē Krievijas uzvedībā apstiprinājumu savas pastāvēšanas leģitimitātei un jēgai, bet arī pieņem reālus konfrontējošus soļus pret mūsu valsti;”⁶⁴

⁶¹ “Интервью Посла России в Литве А.И. Удальцова информагентству “Интерфакс”, 2 июля 2016 года,” *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 05.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/sovesanie-poslov-i-postoannyh-predstavitelej-rossijskoj-federacii-30-iuna-1-iula-2016-g./-asset_publisher/sznBmO7t6LBS/content/id/2341927

⁶² “Интервью Посла России в ФРГ В.М.Гринина газете “Известия”, опубликованное 7 июля 2016 года,” *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 07.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/nota-bene/-/asset_publisher/dx7DsH1WAM6w/content/id/2348669

⁶³ “Комментарий официального представителя МИД России М.В.Захаровой в связи с саммитом НАТО в Варшаве,” *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 08.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/kommentarii_predstavatelya/-/asset_publisher/MCZ7HQUMdqBY/content/id/2350611

⁶⁴ “Выступление Посла России в Казахстане М.Н.Бочарникова перед представителями СМИ 11 июля 2016 года,” *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 11.07.2016, http://www.mid.ru/web/guest/nota-bene/-/asset_publisher/dx7DsH1WAM6w/content/id/2352142

- Krievijas Ārlietu ministrs S. Lavrovs pēc NATO Varšavas samita savukārt vērsa uzmanību uz to, ka NATO ir nepamatoti apturējusi sadarbību ar Krieviju: "Ne jau mēs bijām tie, kas sarāva vienošanās par sadarbību cīņā pret terorismu un iesaldēja visu sadarbību Afganistānas drošības spēku atbalstam, lai tie var aktīvāk cīnīties pret Islāma valsti un citiem radikāļiem. Ne jau mēs bijām tie, kas apstādināja visas formas savstarpējai mijiedarbībai starp Krieviju un Ziemeļatlantijas aliansi."⁶⁵

Ar iepriekšējo argumentācijas līniju bija saistīts vēstījums par to, ka Krievija ir spiesta spert atbildes soļus uz NATO provokācijām:

- Krievijas vēstnieks Lietuvā A. Udalcovs (*A. Удальцов*) 2016. gada 2. jūlijā citu Varšavā pieņemamo lēmumu kontekstā konstatēja, ka tas Krievijai rada "[...] papildus draudus, uz kuriem mums adekvāti jāreaģē." Starp iespējamajiem pretsoļiem tika atzīmēta iespējama raķešu "Iskander" izvietošana Kaļiņingradas apgabalā;⁶⁶

- Vienu dienu pirms NATO samita Varšavā sākuma, Krievijas pastāvīgais pārstāvis NATO A. Gruško (*A. Грушко*) uzsvēra, ka Krievija spers atbildes soļus: "Katram domājošam cilvēkam (īpaši militārpersonām) ir skaidrs, ka no mūsu puses noteikti būs militāri-tehniska atbilde. Mēs īstēsim visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu savas aizsargspējas. Tāpēc tās valstis, kas sevi nosaukušas par "frontes līniju", drīz sapratīs: pūles, kas tika vērstas uz to drošības stiprināšanu, patiesībā šo drošību apdraud. NATO spiež mūs uztvert šīs valstis kā teritoriju, kurā var tikt koncentrēts nozīmīgs militārais potenciāls, kas Krievijai rada riskus un nedrošību;"⁶⁷

- Krievijas Ārlietu Ministrijas oficiālā pārstāve M. Zaharova 2016. gada 7. jūlijā norādīja, ka "[t]as protams nepaliks bez adekvātas reakcijas, adekvātām atbildēm, taču tā nav mūsu izvēle. [...] Mēs piedāvājam strādāt kopā;"⁶⁸

⁶⁵ "Ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел России С.В.Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам заседания Совета министров иностранных дел прикаспийских государств, Астана, 13 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 13.07.2016, http://www.mid.ru/web/quest/meropriyatiya_s_uchastiem_ministra/-/asset_publisher/xK1BhB2bUjd3/content/id/2353745

⁶⁶ "Интервью Посла России в Литве А.И. Удальцова информагентству "Интерфакс", 2 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 05.07.2016, http://www.mid.ru/web/quest/sovesanie-poslov-i-postoannyh-predstavitelej-rossijskoj-federacii-30-iuna-1-iula-2016-g./-asset_publisher/sznBmO7t6LBS/content/id/2341927

⁶⁷ "Интервью Постоянного представителя России при НАТО А.В.Грушко газете "Коммерсант", опубликованное 7 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 05.07.2016, http://www.mid.ru/web/quest/nota-bene/-/asset_publisher/dx7DsH1WAM6w/content/id/2348606

⁶⁸ "Брифинг официального представителя МИД России М.В.Захаровой, Республика Крым Российской Федерации, 7 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 07.07.2016, http://www.mid.ru/web/quest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2348943

- Krievijas vēstnieks Kazahstānā M. Bočarņikovs 2016. gada 11. jūlijā norādīja, ka "[p]rotams, šāda NATO militārā gatavošanās nevar palikt bez mūsu adekvātas reakcijas. Kā sanāksmes laikā atzīmēja prezidents V. V. Putins, Krievija visus šos procesus patur redzeslokā, zina, kā uz tiem adekvāti reaģēt, un, bez šaubām, to darīs nākotnē. Krievija nepadosies militārajai intoksikācijai, uz kuru alianses dalībvalstis cenšas to grūst, taču vienmēr varēs sevi aizstāvēt un garantēt savu pilsoņu drošību."⁶⁹

Pēc tikšanās ar Somijas prezidentu S. Nīnisti 2016. gada 1. jūlijā Krievijas prezidents V. Putins iezīmēja saspīlējuma mazināšanas un uzticēšanās paaugstināšanas piedāvājumu: "[...] mums ir zināms, ka Baltijas valstīs un citās vietās arī pastāv zināmas bailes no Krievijas, tur no Krievijas baidās. Tas ir no vienas puses. No otras puses, Krievijā NATO tiek uztverts kā liels drauds. Tāpēc veidojas šis apburtais loks. Un atslēgas vārds, lai šo loku pārtrauktu, ir uzticība. [...] Kā viens no šādiem nelieliem soļiem varētu būt rīcība, lai izbeigtu dažāda veida negatīvus incidentus vai avārijas, līdz ar to es izvirzīju jautājumu par aviācijas lidojumiem ar izslēgtiem transponderiem." V. Putins arī norādīja, ka ne Krievija vienīgā rada šādus riskus: "Atgādināšu, ka ne tikai Krievijas lidaparāti lido virs Baltijas [jūras], neieslēdzot atbilstošās atpazīšanas ierīces, bet arī visu NATO valstu lidmašīnas. NATO valstu lidojumu šādā režīmā skaits virs Baltijas jūras divreiz pārsniedz Krievijas aviācijas lidojumu efektivitāti. Tas nav mūsu izdomājums, tā ir statistika". Viņš norādīja, ka "[...] atgriezoties Maskavā, es Krievijas Federācijas Ārlietu ministrijai un Aizsardzības ministrijai došu rīkojumu iekļaut šo jautājumu Krievijas-NATO Padomes sēdes dienaskārtībā Briselē, kas notiks pēc NATO samita Varšavā."⁷⁰

Sekojojot V. Putina izteikumiem, dienu vēlāk, 2016. gada 2. jūlijā, Krievijas aizsardzības ministrs S. Šoigu (*С. Шойгу*) uzdeva "[...] izstrādāt virkni organizatorisku un tehnisku pasākumu, tai skaitā, "transponderu" izmantošanu Krievijas Gaisa spēku lidojumos." Tomēr tas, līdzīgi kā iezīmēja V. Putins, tiek saistīts ar gaidām par līdzīgu rīcību no NATO puses: "Tad, ja arī NATO valstis izrādīs gatavību veikt savus aviācijas lidojumus Krievijas robežu tuvumā ar ieslēgtiem "transponderiem", Krievijas Aizsardzības ministrijas speciālisti varētu piedalīties detalizētā šo jautājumu apspriešanā ekspertu līmenī." Tāpat tika atzīmēts, ka šo jautājumu plānots iekļaut NATO un Krievijas Padomes sanāksmes darba kārtībā 2016. gada 13. jūlijā.⁷¹ Dienu pēc šīs tikšanās Krievijas Ārlietu Ministrijas oficiālā

⁶⁹ "Выступление Посла России в Казахстане М.Н.Бочарникова перед представителями СМИ 11 июля 2016 года," *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, 11.07.2016, http://www.mid.ru/web/quest/nota-bene/-/asset_publisher/dx7DsH1WAM6w/content/id/2352142

⁷⁰ "Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам российско-финляндских переговоров", *Президент России*, 01.07.2016, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/52312>

⁷¹ "Министр обороны России поручил подготовить предложения по выработке системы мер доверия, повышающих безопасность полетов над Балтийским морем," *Министерство*

pārstāve M. Zaharova norādīja, ka "Krievija piedāvāja veselu virkni pavisam konkrētu praktisku soļu ar mērķi stiprināt uzticību, tai skaitā, īstenojot militārās aviācijas lidmašīnu lidojumus virs Baltijas [jūras] ar ieslēgtiem transponderiem [...]. Tāpat Krievijas puse izteica gatavību turpināt detalizētu visa militāri-politisko jautājumu kompleksa apspriešanu militāro ekspertu līmenī. [...] Šie piedāvājumi tika izteikti, tie ir uz galda. Mēs gaidām konkrētu reakciju no mūsu kolēģiem – NATO pārstāvjiem."⁷² Tādējādi tika radīts iespaids, ka tieši Krievija ir nākusi klajā ar piedāvājumu saspīlējuma samazināšanai reģionā un tālāk ir NATO izšķiršanās tam piekrist vai nē.

Aplūkojot Krievijas oficiālo retoriku NATO Varšavas samita kontekstā, var papildus secināt, ka tā galvenokārt vērsta tieši uz ārpusi, lai gan NATO Varšavas samita lēmumi tiešā veidā saistīti ar Krievijas kā valsts aizsardzības jautājumiem. Pētījuma gaitā tika aplūkotas gan Krievijas valdības, gan prezidenta, gan Ārlietu ministrijas un Aizsardzības ministrijas interneta mājas lapas. Krievijas valdības mājas lapā par Varšavas samitu laika posmā no 2016. gada 1. līdz 15. jūlijam netika publicēta neviena ziņa. Savukārt Aizsardzības ministrija bija publicējusi tikai vienu ziņu par to, ka ministrs ir uzdevis izstrādāt plānu par transponderu izmantošanu lidojumos (sk. augstāk). Kas attiecas uz Krievijas prezidenta mājas lapu, tajā tika publicētas vairākas ziņas, kas kopumā ietver visus augstākminētos vēstījumus. Vēlāk šie vēstījumi tika atspoguļoti Krievijas diplomātiskā dienesta pārstāvju, īpaši vēstnieku, izteikumos un tika publicēti Krievijas Ārlietu ministrijas mājas lapā. Tas ļauj secināt, ka galvenais šo ziņu mērķis bija sasniegt ārvalstis – gan Eiropas NATO dalībvalstis (tika publicētas intervijas ar Krievijas vēstniekiem Itālijā un Vācijā), gan tās sadarbības partnerus (intervija ar Krievijas vēstnieku Kazahstānā), gan Baltijas valstis (intervijas ar vēstniekiem Lietuvā un Igaunijā).

Viens no būtiskākajiem Latvijas plašsaziņas līdzekļu avotiem par notikumiem Krievijā un arī ārpus tās ir Krievijas ziņu aģentūras. Latviešu valodā strādājošie plašsaziņas līdzekļi visbiežāk izmanto Krievijas ziņu aģentūras "Interfax" sniegto informāciju (Latvijā tās oficiālais pārstāvis ir "Nacionālā informācijas aģentūra "LETA"). Būtiski atzīmēt, ka uz Krievijas ziņu aģentūrām bieži atsaucas arī Rietumvalstu ziņu aģentūras un plašsaziņas līdzekļi. Apskatot "Interfax" piedāvāto saturu pirms un pēc NATO Varšavas samita, var secināt, ka informācija kopumā tikusi atspoguļota neitrāli, lai gan nenoliedzami Krievijas politiskās perspektīvas ietvarā. Vēstījumi saistībā ar NATO Varšavas samitu pamatā sasaucas ar jau apskatītajiem Krievijas amatpersonu izteiktajiem viedokļiem, tomēr, par tiem vēstot, lielākoties tiek samazināts vēstījumu emocionalitātes līmenis. Lielākā

обороны Российской Федерации (Минобороны России), 02.07.2016,
http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12088987@egNews

⁷² "Брифинг официального представителя МИД России М.В.Захаровой, Москва, 14 июля 2016 года," Министерство иностранных дел Российской Федерации, 14.07.2016,
http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2354135

uzmanība tiek pievērsta ar NATO austrumu dalībvalstu aizsardzības stiprināšanu saistītajiem jautājumiem, minēti gan tiek arī citi ar NATO saistīti jautājumi, tostarp Ukraina un Gruzija Varšavas samita kontekstā, terorisms, kiberdrošība.

"*Interfax*" uzmanība pievērsta iepriekš apskatītajam Krievijas piedāvājumam par lidojumu drošuma uzlabošanu Baltijas jūras reģionā. Šajā kontekstā nedēļu pirms NATO Varšavas samita tika ziņots, ka NATO gaisa kuģi esot bīstami pietuvojušies civilajām lidmašīnām Igaunijas gaisa telpā⁷³ (vēlāk samita laikā tika atzīmēti Zviedrijas izlūklidmašīnu pietuvošanās Kaļiņingradai, kā arī ASV un Zviedrijas izlūklidmašīnu lidojumu skaita pieaugums Baltijas jūras reģionā Krievijas tuvumā⁷⁴). Atsaucoties uz iepriekš minēto Krievijas un Somijas prezidentu tikšanos, tiek citēts V. Putina teiktais, ka tieši NATO gaisa kuģi divreiz biežāk salīdzinājumā ar Krievijas gaisa kuģiem Baltijas jūras reģionā lido ar izslēgtiem transponderiem⁷⁵. Tāpat tiek ziņots par V. Putina izteikumiem sekojušo Krievijas aizsardzības ministra S. Šoigu doto uzdevumu izveidot sistēmu savstarpējās uzticības veicināšanai un aviācijas lidojumu drošuma uzlabošanai Baltijas jūras reģionā, minot arī Krievijas gatavību apspriest to ar NATO.⁷⁶ Īsi pirms samita atzīmēts arī Krievijas vēstnieka NATO A. Gruško aicinājums ASV sadarboties militāro incidentu novēršanā gaisā un jūrā.⁷⁷

Nedēļu pirms NATO Varšavas samita "*Interfax*" ziņoja par Baltijas valstīs un Polijā izvietojamajiem sabiedroto spēku bataljoniem, iezīmējot ietvarvalstis un īpaši atzīmējot Kanādas lomu.⁷⁸ Bieži – gan pirms, gan arī vēlāk pēc Varšavas samita – tiek izklāstīts NATO ģenerālsekretāra J. Stoltenberga viedoklis. Piemēram, par NATO vēlmi tikties ar Krieviju NATO un Krievijas Padomes ietvaros – tekstā gan tiek atzīmēta NATO nostāja, ka sadarbība atkarīga no Krievijas vēlmes sadarboties;⁷⁹ tiek publicēta intervija ar J. Stoltenbergu, kurā tiek skaidrots arī NATO pamatojums tās austrumu dalībvalstu stiprināšanai kā atbilde uz Krievijas agresiju Ukrainā un šī lēmuma atbilstība 1997. gada NATO un Krievijas pamataktam par abpusējām attiecībām, sadarbību un drošību;⁸⁰ tāpat tiek ziņots, ka J.

⁷³ "Истребители НАТО опасно сблизались с гражданским самолетом над Эстонией," *Interfax*, 01.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516454>

⁷⁴ "Два шведских самолета-разведчика приблизились к границам РФ на Балтике," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517581>

⁷⁵ "Путин поручил обсудить с НАТО вопрос доверия в связи с полетами над Балтикой," *Interfax*, 01.07.2016, <http://www.interfax.ru/russia/516528>

⁷⁶ "Шойгу поручил поработать над повышением доверия в сфере безопасности полетов на Балтике," *Interfax*, 02.07.2016, <http://www.interfax.ru/russia/516608>

⁷⁷ "Россия предложила США план по предотвращению инцидентов в море и воздухе," *Interfax*, 06.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517274>

⁷⁸ "Канада подтвердила готовность участвовать в укреплении обороноспособности НАТО," *Interfax*, 01.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516345>

⁷⁹ "Столтенберг заявил о готовности к скорому созыву Совета Россия – НАТО," *Interfax*, 01.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516388>

⁸⁰ "Йенс Столтенберг: в возвращении к партнерству с НАТО мяч на стороне России," *Interfax*, 01.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516284>

Stoltenbergs nosaucis Krieviju par draudu NATO, vienlaikus gan atzīmējot NATO nevēlēšanos veidot konfrontāciju ar Krieviju.⁸¹

Varšavas samita norises nedēļā "Interfax" ziņoja par samita dienaskārtību, īpaši uzsverot, ka starp jautājumiem būs NATO bataljona līmeņa vienību izvietošana Baltijas valstīs un Polijā, kā arī NATO spēku stiprināšana Rumānijā.⁸² Tāpat tiek uzsvērti Polijas aizsardzības ministra A. Macereviča (*A. Macierewicz*) izteikumi par Varšavas samitā sagaidāmajiem lēmumiem: "Vienīgi reāla gatavība aizsargāt robežas var efektīvi apturēt Krievijas agresīvos nolūkus. Krievijai jāaizmirst par draudiem Polijai, Eiropas valstīm un citām pasaules valstīm." Tāpat, tiek norādīts, ka, viņaprāt, līdz ar Varšavas samitā pieņemamajiem lēmumiem Baltijas valstis un Polija kļūs par pilntiesīgām NATO dalībvalstīm.⁸³ Tāpat pirms samita jau tiek ziņots par iespējamajiem Krievijas atbildes soļiem, piemēram, ka Krievija varētu Baltijas un Melnajā jūrā izvietot radiolokācijas stacijas – tiek paredzēts, ka radars "Podsolnuh" uzsāks militārās dežūras Baltijas jūrā jau 2017. gadā un analogisks radars 2017. gadā varētu tikt izvietots Krimā.⁸⁴

"Interfax" ziņu intensitāte par NATO palielinās Varšavas samita norises laikā, vienlaikus arī saasinoties ziņojumu tonim. Lielākā uzmanība tiek pievērsta tieši NATO sabiedroto spēku klātbūtnes stiprināšanai organizācijas austrumu daļā. Tiek citēts Krievijas Ārlietu ministrijas vadītāja vietnieks A. Meškovs (*A. Мешков*) par to, ka NATO militārā potenciāla palielināšana austrumu daļā ir uzskatāma par ASV mēģinājumu panākt militāro globālo dominanci, un tā sastapsies ar Krievijas reakciju (tajā pašā laikā, Krievija organizāciju un tās atsevišķas dalībvalstis vēl aizvien neuztverot kā pretiniekus vai draudu).⁸⁵ Tiek analizēti Varšavas samita lēmumi un kā būtiskākais no tiem tiek atzīmēta NATO kolektīvās aizsardzības sistēmas stiprināšana, īpaši alianses militārās klātbūtnes palielināšana austrumu daļā,⁸⁶ tāpat tiek ziņots par daudz nacionālo bataljonu izvietošanu Baltijas valstīs un Polijā, kā arī to ietvarvalstu sadalījumu.⁸⁷ Tiek citēts arī J. Stoltenbergs un viņa

⁸¹ "Столтенберг назвал Россию одной из угроз для НАТО," *Interfax*, 03.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516665>

⁸² "Столтенберг обозначил повестку саммита НАТО," *Interfax*, 04.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516906>

⁸³ "Минобороны Польши анонсировало "сдерживающие Россию" решения саммита НАТО," *Interfax*, 05.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/516923>

⁸⁴ "РФ развернет на Балтике и Черном море две мощных РЛС," *Interfax*, 05.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517004>

⁸⁵ "МИД РФ пообещал ответить на усиление военного присутствия НАТО на востоке," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/russia/517470>

⁸⁶ "Саммит НАТО в Варшаве продолжит курс на усиление восточного фланга," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517501>; "В Варшаве открылся саммит НАТО," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517615>

⁸⁷ "Вашингтон направит в Польшу тысячу американских солдат," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517608>

"Размещение батальонов НАТО в Польше и Прибалтике начнется в 2017 году," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517651>

salīdzinoši samiernieciskie izteikumi par to, ka Krievijas izolācija nav ne iespējama, ne vēlama un ka NATO vēlas veidot konstruktīvu dialogu ar Krieviju,⁸⁸ kā arī par to, ka starp NATO un Krieviju par spīti sadarbības trūkumam nevalda Aukstā kara attiecības.⁸⁹ Starp salīdzinoši emocionāliem atspoguļotajiem vēstījumiem var atzīmēt V. Putina pārstāvja D. Peskova (*Д. Песков*) pausto, norādot, ka NATO ziņojumos par draudiem no Krievijas ir vērojama tuvredzība un nepareizu argumentu izmantošana sava tālākā kursa noteikšanā; tāpat viņš norādījis, ka tā vietā, lai fokusētos uz iedomātiem draudiem no Krievijas puses, NATO būtu jāvelta savi spēki cīņai ar terorismu.⁹⁰ Bez tam, publicēts arī bijušā PSRS vadītāja M. Gorbačova viedoklis, tostarp, ka Varšavas samītā pieņemtie lēmumi liecina par to, ka aliance no Aukstā kara pāriet uz gatavošanos reālam karam, lai arī runā tikai par aizsardzības stiprināšanu.⁹¹

Jāatzīmē, ka ziņu atspoguļojums citās Krievijas ziņu aģentūrās ir ļoti līdzīgs "*Interfax*", kurš ir biežāk izmantotais avots gan latviskajā, gan krieviskajā plašsaziņas līdzekļu telpā Latvijā. Gan ziņu aģentūra "*RIA Novosti*", kuru kā avotu izmanto Latvijas krievvalodīgie mediji, gan arī ziņu aģentūra "*TASS*" tāpat kā "*Interfax*" lielā mērā atsaucas uz Krievijas oficiālajiem paziņojumiem. Līdzīgi redzams, ka arī šo aģentūru ziņas cenšas ieņemt salīdzinoši bezkaislīgāku nostāju salīdzinājumā ar amatpersonu izteikumiem. Atzīmējams, ka, atšķirībā no "*Interfax*" un "*RIA Novosti*", kuros ar NATO Varšavas samitu saistīti jautājumi tika atspoguļoti visa aplūkotā perioda laikā, pievēršot pastiprinātu uzmanību pāris dienas pirms un pēc samita, "*TASS*" līdz 2016. gada 7. jūlijam neparādās samitam veltītas ziņas. Būtiski, ka gan "*Interfax*", kuru kā avotu izmanto "Nacionālā informācijas aģentūra "LETA"" (kas vērtējams kā primārais ziņu avots latviskajiem un viens no primārajiem ziņu avotiem krievvalodīgajiem ziņu portāliem Latvijā), gan "*RIA Novosti*" un "*TASS*" (kuri ir starp krievvalodīgo portālu izmantotajiem avotiem), piedāvā vienāda satura un vienāda emocionālā vēstījuma līmeņa ziņas. Visi pamatā atsaucas uz Krievijas oficiālo politiku un izmanto ekspertu un amatpersonu izteikumus, lai pastiprinātu minētos argumentus.

⁸⁸ "Генсек НАТО признал невозможность и нежелательность изоляции России альянсом," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517652>

⁸⁹ "Столтенберг отверг наличие холодной войны между Россией и НАТО," *Interfax*, 09.07.2016, <http://www.interfax.ru/world/517704>

⁹⁰ "Песков назвал НАТО близорукой организацией," *Interfax*, 08.07.2016, <http://www.interfax.ru/russia/517554>

⁹¹ "Горбачев увидел в действиях НАТО шаги по подготовке войны," *Interfax*, 09.07.2016, <http://www.interfax.ru/russia/517699>

3.2. Krievijas vēstījuma par NATO Varšavas samitu ietekme uz Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpu

Analizējot NATO Varšavas samitam veltītās ziņas būtiskākajos Latvijas plašsaziņas līdzekļos (detalizētāk tiek apskatīts "Latvijas Televīzija", "Delfi" un "Tvnet" un "*Первый Балтийский Канал*" ("Pervij Baltijskij Kanal") ziņu saturs latviešu un krievu valodā), novērojamas divas galvenās pieejas: ārpus attiecīgā plašsaziņas līdzekļa redakcijas radīto ziņu izmantošana un pašu sagatavotu ziņu izvietošana. Lielākā daļa no ārpus plašsaziņas līdzekļiem radītajām ziņām ir balstītas ziņu aģentūru sadarbībā ar starptautiskām ziņu aģentūrām sagatavotajā informācijā latviešu valodā, vai arī no svešvalodām tulkotajā informācijā starptautisko ziņu aģentūru piedāvātajā redakcijā. No Rietumvalstu ziņu aģentūrām lielākoties tiek izmantota "*Associated Press*", "*L'Agence France-Presse (AFP)*", "*Reuters*", "*Deutsche Presse-Agentur (DPA)*" informācija. No Krievijas informācijas aģentūrām biežāk tiek izmantotas "*Interfax*" (Latvijā tās oficiālais pārstāvis ir "Nacionālā informācijas aģentūra "LETA"") un "TASS" veidotās ziņas, savukārt krievu valodas plašsaziņas līdzekļi papildus atsaucas arī uz citiem ziņu avotiem, piemēram, "*RIA Novosti*", "*NEWSru.com*", "*Корреспондент*" ("Korrespondent"), "*Росбалт*" ("Rosbalt"). Tā rezultātā īpaši Latvijas interneta portālu vidē vietējo un starptautisko ziņu aģentūru sagatavotā materiāla izmantošanas rezultātā informācijas telpā saistībā ar starptautiskajiem, tostarp ārējās drošības jautājumiem, vērojama salīdzinoši liela informācijas vienveidība. Vienādo vai līdzīgo avotu dēļ ikdienā lielākajā daļā Latvijas mediju atrodama vienāda vai ļoti līdzīga starptautiskā un ar drošību saistītā informācija.

Apskatot Latvijas sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu, jo īpaši "Latvijas Televīzija", ziņu raidījumu saturu attiecībā uz NATO Varšavas samitu, var secināt, ka tajos pievērsta pastāvīga un būtiska uzmanība samitā gaidāmo lēmumu un arī gala rezultātu analīzei. Tiek atspoguļota informācija, kas iegūta no dažādiem avotiem, un ārēju avotu informāciju skaidro gan valsts amatpersonas, gan eksperti. NATO samita lēmumi saistībā ar sabiedroto spēku izvietošānu Baltijas valstīs un Polijā tiek uztverti un atspoguļoti pozitīvi. Piemēram, 2016. gada 8. jūlijā, proti, rītā pirms samita, tiek uzsvērts, ka šis ir līdz šim lielākais samits, un tiek gaidīts, ka tiks pieņemts lēmums par bataljona līmeņa vienību izvietošānu Baltijas valstīs un Polijā, "kuras pēc Krievijas agresijas Ukrainā ir satrauktas par savu drošību."⁹² Tiek pārraidīta gan NATO ģenerālsēkretāra J. Stoltenberga uzruna, gan arī skaidrota NATO nostāja attiecībā ar Krieviju, gan arī Polijas Aizsardzības ministra viedoklis. Lielākoties Krievijas viedoklis un reakcija tiek atspoguļota, tomēr kā sekundāra informācija salīdzinājuma ar informāciju no avotiem Latvijā, NATO un NATO

⁹² "Varšavā sākas NATO vēsturē lielākais alianses samits," *LSM.LV*, 08.07.2016, <http://www.lsm.lv/lv/raksts/arzemes/zinas/varsava-sakas-nato-vesture-lielakais-alianses-samits.a191154/>

dalībvalstīs. Vienlaikus tiek uzsvērtas bailes, ko radījusi līdzšinējā Krievijas agresija un tiek uzsvērts fakts, ka tās kaimiņvalstīm ir grūti noticēt Krievijas miermīlīgajiem nodomiem, jo "tā savos militārajos manevros pastāvīgi izspēlē iekarošanas scenārijus."⁹³ Lielākoties ar Krievijas informācijas avotiem saistītā informācija netiek pasniegta ne sensacionāli, nedz arī aizstāvot šādas informācijas būtiskumu, bet gan informējot sabiedrību par viedokļu dažādību un parādot Krievijas amatpersonu nostāju. Sabiedrība tiek informēta arī par potenciāli pozitīviem attīstības scenārijiem NATO un Krievijas attiecībās. Jāatzīmē arī, ka "Latvijas Televīzija" ir viens no pozitīvajiem piemēriem, ka plašsaziņas līdzekļi var atļauties speciālkorespondentus, kas raida no notikuma vietas – šajā gadījumā sižets satur reportāžu no Varšavas.⁹⁴

Apskatot ietekmīgākā Latvijas krievu valodā raidošā televīzijas kanāla "Первый Балтийский Канал" ("Pervij Baltijskij Kanal") saturu, var novērot, ka raidījumā "Латвийское время" ("Latvijskoje vremja") nedēļu pirms NATO Varšavas samita tam tiek pievērsta diezgan neliela vērība. Tikai dienu pirms tā sākuma raidījumā tiek sniegta informācija par gaidāmo ASV viceprezidenta Dž. Baidena vizīti Latvijā, kā arī tiek norādīts, ka samita laikā plānots pieņemt lēmumus par NATO austrumu daļas stiprināšanu un NATO daudznacionālo spēku izvietojumu Baltijas valstīs un Polijā.⁹⁵ Pirmajā darba dienā pēc samita norises minētajā raidījumā NATO samitam Varšavā tiek pievērsta īpaša uzmanība. Tiek sniegta informācija par tā rezultātiem, uzsverot NATO un Krievijas atšķirīgās nostājas un Kanādas vadošo lomu sabiedroto spēku izvietojumā Latvijā.⁹⁶ Atsevišķā sižetā tiek informēts par samitā pieņemtajiem lēmumiem, norādot arī uz jauna "dzelzs priekšvara" veidošanos, lai gan tiek atzīmēts J. Stoltenberga viedoklis par to, ka NATO nerada draudus nevienai valstij un ir gatava dialogam ar Krieviju. To gan pavada sarkastiska piezīme, ka "[I]ai šo miermīlīgumu apstiprinātu praksē, pie stadiona parādījās liels daudzums militārās tehnikas." Tāpat raidījumā tiek atspoguļots pikets pret NATO, kur cita starpā krieviski tiek izkliegti saucieni pret NATO; tiek rādīts pret NATO vērsti gājiens ar lozungiem pret karu un finanšu līdzekļu tērēšanu bruņojumam (ar tādiem plakātiem kā "Nē karam!", "Nē NATO karabāzēm!"). Jāatzīmē, ka arī šis kanāls samitu uzskata par būtisku notikumu un par samitu ziņo speciālkorespondents Varšavā. Tāpat tiek ziņots par plānoto NATO un Krievijas Padomes tikšanos un Krievijas paziņojumu, ka tā rūpīgi seko samitā

⁹³ "Varšavā sākas NATO vēsturē lielākais alianses samits," *LSM.LV*, 08.07.2016, <http://www.lsm.lv/lv/raksts/arzemes/zinas/varsava-sakas-nato-vesture-lielakais-alianses-samits.a191154/>

⁹⁴ "Rīt Varšavā sāksies Nato samits," *Latvijas Televīzija*, 07.07.2016, <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/07.07.2016-rit-varsava-saksies-nato-samits.id75961/>

⁹⁵ "Латвийское время," *Первый Балтийский Канал*, 07.07.2016, <http://www.1tv.lv/news/9556-latviyskoe-vremya.html>

⁹⁶ "Латвийское время," *Первый Балтийский Канал*, 11.07.2016, <http://www.1tv.lv/news/9568-latviyskoe-vremya.html>

notiekošajam un ka pieņemtajiem lēmumiem sekos atbildes reakcija.⁹⁷ Atsevišķi tiek stāstīts par Kanādas ārlietu ministra vizīti Latvijā – sižeta ievadā tiek minēts, ka Kanādas ministra vizītes iegāns ir 25 gadu diplomātisko attiecību jubileja, taču tiek uzsvērtā NATO Varšavas samita lēmuma par Kanādas karaspēka izvietošānu Latvijā loma šīs vizītes kontekstā. Cita starpā tiek atzīmēts, ka "Kanāda apzinās riskus, ko rada tās kareivju izvietošāna uz NATO austrumu robežas, un ir gatava pārrunām ar Krieviju."⁹⁸ Turpmāk šajā nedēļā šiem jautājumiem tiek veltīta minimāla uzmanība, piemēram, 2016. gada 16. jūlijā tiek atspoguļots Saeimas Ārlietu Komisijas vadītāja O. Ē. Kalniņa viedoklis par NATO un Krievijas attiecībām, tostarp par dialoga nepieciešāmību starp abām pusēm.⁹⁹ Kopumā šajā kanālā veikto NATO Varšavas samita atspoguļojumu var vērtēt kā viennozīmīgi atšķirīgu no latviskās plašsaziņas līdzekļu telpas, vairāk uzsverot viedokļu dažādību starp NATO un Krieviju un vairāk iezīmējot tieši Krievijas nostāju. Tajā pat laikā, nav vērojama izteikta Krievijas oficiālā vēstījuma ietekme un mēģinājumi par tās nostāju pārliecināt auditoriju vai aicināt sabiedrību uz kādu rīcību.

Apskatot būtiskāko interneta portālu saturu nedēļu pirms un nedēļu pēc NATO samita Varšavā, var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, novērojama augsta prioritāte NATO samitam un ar to tieši un netieši saistītajiem notikumiem kā latviešu, tā krievu valodas portālu versijās. Turklāt krievu valodas versijās mēdz būt pat vairāk ar šo tematiku saistītu ziņu nekā latviešu valodā, ko uzrāda tematiskie meklējumi par šo laika periodu lielākajos ziņu portālos "Delfi" un "Tvnet" (daļa no šīm ziņām tiešā veidā NATO gan samitu neanalizē). Otrkārt, var konstatēt, ka būtiskākajos interneta portālos publicētas vidēji trīs līdz piecas vienādas ziņas, kurās lielākoties iekļauti iesaistīto personu komentāri par samita prioritātēm un pieņemtajiem lēmumiem. Lielāka daļa ziņu satur vienu avotu, tās ir informatīvas, to pasniegšanas stils ir neitrāls, lielākajā daļā gadījumu virsraksti atspoguļo ziņā teikto. Treškārt, lielākā daļa interneta portālu ziņu ir pilnībā balstīti ārējos avotos. Absolūts vairākums apskatītā perioda ziņu latviešu valodā atsaucas uz "Informācijas aģentūras "LETA"", kā arī "Informācijas aģentūras "BNS"" sagatavoto informāciju, vai arī šo ziņu aģentūru sagatavoto informāciju sadarbībā ar citu valstu ziņu aģentūrām, piemēram, "Associated Press", "L'Agence France-Presse (AFP)", "Deutsche Presse-Agentur (DPA)", atsevišķos gadījumos tiek veikta ziņu avotu kombinācija. Krievu valodas portālu versijās vērojama līdzīga paļāušānās uz ārējiem informācijas avotiem, tomēr, atšķirībā no latviešu valodas versijām, ir vērojama lielāka informācijas avotu dažādība – tiek izmantoti gan avoti, ko izmanto latviskie portāli, gan arī avoti Krievijā, piemēram, "NEWSru.com", "Корреспондент"

⁹⁷ "Саммит НАТО," *Первый Балтийский Канал*, 11.07.2016, <http://www.1tv.lv/news/9560-sammit-nato.html>

⁹⁸ "Визит главы МИД Канады," *Первый Балтийский Канал*, 11.07.2016, <http://www.1tv.lv/news/9561-vizid-glavy-mid-kanady.html>

⁹⁹ "Латвийское время," *Первый Балтийский Канал*, 14.07.2016, <http://www.1tv.lv/news/9589-latviyskoe-vremya.html>

("Korrespondent"), "Росбалт" ("Rosbalt"). Vienojošā pazīme neatkarīgi no izmantotā avota ir lasītājiem piedāvātā informācijas vienveidība.

Neatkarīgi no portālā lietotās valodas, tiek piedāvāts plašs loks ar NATO veltītu informāciju un gatavošanos NATO Varšavas samitam un tā rezultātiem, piemēram, informācija par Kanādas bruņoto spēku plānotās izvietojšanas Latvijā gaidāmo apstiprinājumu, par potenciālo "Brexit" ietekmi uz Latvijas drošību un uz NATO, par Krievijas militāro kuģu un gaisa kuģu pietuvošanos Baltijas valstu robežām, par plānoto NATO un Krievijas Padomes sēdi. Saistībā ar pieņemtajiem lēmumiem tiek piedāvāti Latvijas un citu valstu amatpersonu skaidrojumu apskati par Varšavas samita sagaidāmajiem lēmumiem, kā arī tiek skaidroti paši lēmumi un to īstenošanas veids. Īpaša uzmanība tiek pievērsta Kanādai kā Latvijā izvietojamā bataljona ietvarvalstij. Noturībspējas kontekstā būtiski atzīmēt, ka liela uzmanība tiek pievērsta Latvijas institūciju un amatpersonu izteikumiem un potenciālo vai jau pieņemto lēmumu interpretācijai, turklāt lielākoties pamata uzstādījumos iekļaujot pret Krieviju vērstu argumentāciju.¹⁰⁰ Savukārt Krievijas izteiktajam viedoklim par

¹⁰⁰ Piemēram, "Graube: NATO bataljona kaujas grupā Latvijā nozīmīga būs tās multinacionalitāte," 04.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/615361-graube-nato-bataljona-kaujas-grupa-latvija-nozimiga-bus-tas-multinacionalitate>; "ĀM: NATO pasākumi Baltijas drošības stiprināšanai ir atbilde uz Krievijas agresiju," 05.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/615561-am-nato-pasakumi-baltijas-drosibas-stiprinasanai-ir-atbilde-uz-krievijas-agresiju>; "Vējonis: NATO samitā tiks pieņemti svarīgi lēmumi par alianses aizsardzības stiprināšanu," 07.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/615865-vejonis-nato-samita-tiks-pienemti-svarigi-lemumi-par-alianses-aizsardzibas-stiprinasanu>; "Prezidents: Pirms NATO karavīru uzņemšanas daudz līdzekļu būs jāiegulda infrastruktūras uzlabošanai," 08.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/616149-prezidents-pirms-nato-karaviru-uznemsanas-daudz-lidzeklu-bus-jaiegulda-infrastrukturas-uzlabosana>; "Vējonis: Krievijas puse pārspilē ar saviem kontrpasākumiem," 08.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/616148-vejonis-krievijas-puse-parspile-ar-saviem-kontrpasakumiem>; "Latkovskis: jāspēj likt Krievijai saprast, ka uzbrūkot tā cietīs lielus zaudējumus," 09.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/616182-latkovskis-jaspej-likst-krievijai-saprast-ka-uzbrukot-ta-cietis-lielus-zaudejumus>; "Bergmanis: NATO spēki būs lieli un droši vien arī "bruņoti ar smagām lietām", " 11.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/616289-bergmanis-nato-speki-bus-lieli-un-drosi-vien-ari-brunoti-ar-smagam-lietam>; "Pabriks: NATO Varšavas samita lēmums ir spēcīgs signāls Krievijai," 11.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/616288-pabriks-nato-varsavas-samita-lemums-ir-specigs-signals-krievijai>; "Sārts: NATO Baltijā atturēs Krieviju no avantūrām," 11.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/616299-sarts-nato-baltija-attures-krieviju-no-avanturam>; "Kanāda uz Latviju nosūtīs 1000 karavīru NATO īstenojamā pastiprinājuma programmā," 01.07.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/kanada-uz-latviju-nosutis-1000-karaviru-nato-istenotaja-pastiprinajuma-programma.d?id=47625281>; "Bergmanis: pēc NATO samita būs vēl vairāk jāuzlabo militārā infrastruktūra Latvijā," 07.07.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/bergmanis-pec-nato-samita-bus-vel-vairak-jauzlabo-militara-infrastruktura-latvija.d?id=47649259>; "NATO Krievijas jautājumā ir vienota, uzsver Stoltenbergs," 09.07.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/nato-krievijas-jautajuma-ir-vienota-uzsver-stoltenbergs.d?id=47657339>; "Bērziņš: NATO–Krievijas dialogs par armijas

NATO Varšavas samita sagaidāmajiem vai pieņemtajiem lēmumiem portālu ziņās latviešu valodā tiek pievērsta salīdzinoši neliela uzmanība, lielākoties neitrāli atspoguļojot ārvalstu ziņu aģentūru izplatīto informāciju par NATO pieejas kritiku un iespējamiem Krievijas pretpasākumiem, reaģējot uz NATO Varšavas samita lēmumiem.¹⁰¹ Šī informācija tiek atspoguļota ievērojami mazākā apmērā salīdzinājuma ar iepriekš apskatīto informāciju.

Krievu valodā lasošajai auditorijai piedāvātās Latvijas ziņu aģentūru ziņas, kuru avoti ir Latvijas amatpersonas, pilnībā sakrīt ar latvisko informācijas telpu. Tomēr kopējo ziņu skaitu krievu valodas portālos ietekmē Krievijas aģentūru piedāvātās ziņas vai citos starptautiskajos plašsaziņas līdzekļos publicētās ziņas saistībā ar samitu. Jāatzīmē, ka arī "Nacionālās informācijas aģentūras "LETA"" izmantotās ziņas lielā mērā sakrīt ar "Interfax" ziņām tajos jautājumos, kas skar Krievijas nostāju Varšavas samītā. Atsevišķos gadījumos vērojami mēģinājumi ar ilustrāciju un virsrakstu palīdzību dramatisēt ziņas. Tā, piemēram, pārpublicējot Krievijas portāla "NEWSru.com" ziņu, kurā Krievijas prezidenta preses sekretārs komentē Varšavas samita notikumus un izteikumus, "Tvnet" krievu valodas versijā izvēlēts pārspīlēts un ar saturu vāji saistīts virsraksts "Kremlis nosaucis NATO par ienaidnieku un suni", ziņu ilustrējot ar nikna, zobus atņirguša suņa fotogrāfiju. Taču lasot rakstu kļūst skaidrs, ka atsauce ir uz V. Putina pārstāvja D. Peskova izteiktu angļu joku: "Ja tas iet kā suns, ož kā suns un rej kā suns, tad tas ir suns."¹⁰²

Vērā ņemama atšķirība latvisko un krievisko portālu ziņu saturā ir tā, ka NATO samita kontekstā krievvalodīgie portāli lielāku uzmanību velta Ukrainai un tam, kādi būs NATO lēmumi un darbības šajā sakarā.¹⁰³ Jāatzīmē, ka Ukrainas jautājums ir

klātbūtnes palielināšanu Austrumeiropā ir iespējams," 13.02.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/berzins-natokrievijas-dialogs-par-armijas-klatbutnes-palielinasanu-austrumeiropa-ir-iespejams.d?id=47672621>

¹⁰¹ Piemēram: "Avots: Krievija var izvietot divas radiolokācijas stacijas Baltijas un Melnajā jūrā," 06.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/615685-avots-krievija-var-izvietot-divas-radiolokācijas-stacijas-baltijas-un-melnaja-jura>; "Krievija Varšavas samita priekšvakarā apsūdz NATO par "pretrunīgi vērtējamu dienaskārtību", 07.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/615973-krievija-varsavas-samita-prieksvakara-apsudz-nato-par-pretrunigi-vertejumu-dienaskartibu>; "Krievija nosoda NATO "tuvredzību", 08.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/616134-krievija-nosoda-nato-tuvredzibu>; "Krievija sarunās ar NATO vēlas apspriest Baltijas jūras gaisa telpas "drošības uzlabošanu", 12.07.2016, *TVNET*, <http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/616571-krievija-sarunas-ar-nato-velas-apspriest-baltijas-juras-gaisa-telpas-drosibas-uzlabosanu>; "Krievija var izvietot divas radiolokācijas stacijas Baltijas un Melnajā jūrā," 06.07.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/krievija-var-izvietot-divas-radiolokācijas-stacijas-baltijas-un-melnaja-jura.d?id=47642651>; "Krievija nosoda NATO tuvredzību," 08.07.2016, *DELFI*, <http://www.delfi.lv/news/arzemes/krievija-nosoda-nato-tuvredzibu.d?id=47656017>;

¹⁰² "Кремль назвал НАТО врагом и собакой," *TVNET*, 08.07.2016,

<http://rus.tvnet.lv/novosti/za-rubjezhom/331888-krjempl-nazval-nato-vragom-i-sobakoy>

¹⁰³ "Премьер-министр Украины: Оружием бряцает не НАТО, а Россия," 02.07.2016, *TVNET*, <http://rus.tvnet.lv/novosti/za-rubjezhom/331151-prijemjerministr-ukraini-oruzhijem-brjacajet-nje-nato-a-rossija>;

"Stoltenберг: НАТО готовит

vienīgais, kurā parādās latviskajās portālu versijās nepublicējamās zemākas kvalitātes ziņas. Piemēram, tiek ziņots, ka Ukrainas prezidents Varšavā redzēts ar cauru zeķi¹⁰⁴ un ka Polijā atklāta Porošenko "mīļākā – pornozvaigzne".¹⁰⁵ Pēdējā ziņa atspoguļota tikai "Tvnet" portālā un ņemta no Krievijas portāla "Дни.Ру" ("Dni.ru"). Atskaitot šādus gadījumus, kas vēsta par Ukrainas prezidentu, ziņās, kas skar NATO un aizsardzības jautājumus, būtiskākie plašsaziņas līdzekļi izmanto visnotaļ pārbaudītus faktus un avotus. Kaut bieži vien oficiālie avoti ir kritiskāki vai emocionālāki, ziņu aģentūras, tai skaitā, Krievijas, šīs ziņas padara mazāk emocionālas, cenšoties sniegt objektīvāku faktu atspoguļojumu. Pat tad, ja ziņu portāli reizumis dramatisē ziņu nosaukumus vai ilustrāciju, pats ziņojums bieži vien ir neitrāls. No vienas puses, tas nozīmē, ka ieinteresētā auditorija, kas izlasa rakstu, iegūst pilnvērtīgu viedokli. No otras puses, tas rada risku, ka tiem lasītājiem, kas tikai "pārskrien" ziņu sadaļas virsrakstiem, rodas nepareiza izpratne par reālo situāciju. Jāatzīmē, ka šāda dramatisācija ir vairāk izplatīta jautājumos, kas neskar vai tikai otršķirīgi skar drošības jautājumus. Šādu jautājumu atspoguļošanai tiek izmantoti zemāka līmeņa argumenti un politisko oponentu izsmiešana, kā tas redzams piemēros par Ukrainas prezidentu.

широкий пакет помощи для Украины," 04.07.2016, *TVNET*,
http://rus.tvnet.lv/novosti/za_rubjezhom/331327-stoltjenbjerg_nato_gotovit_shirokiy_pakiet_pomoschi_dlja_ukraini; "Украина предложила НАТО использовать самолеты "Руслан" без участия России," 08.07.2016, *DELFI*,
<http://rus.delfi.lv/news/daily/abroad/ukraina-predlozila-nato-ispolzovat-samolety-ruslan-bez-uchastiya-rossii.d?id=47652831>; "Порошенко научит НАТО воевать с Россией," 08.07.2016, *TVNET*, http://rus.tvnet.lv/novosti/za_rubjezhom/331853-poroshjenko_nauchit_nato_vojevat_s_rossijev

¹⁰⁴ "В интернете посмеялись над рваным носком Порошенко," 10.07.2016, *TVNET*,
http://rus.tvnet.lv/novosti/za_rubjezhom/332033-v_intjernetje_posmiejalis_nad_rvanim_noskom_poroshjenko; "Порошенко заметили в Варшаве с порванным носком," 10.07.2016, *DELFI*, <http://rus.delfi.lv/news/daily/abroad/poroshenko-zametili-v-varshave-s-porvannym-noskom.d?id=47659101>

¹⁰⁵ "В Польше раскрыли любовницу-pornoзвезду Порошенко," 12.07.2016, *TVNET*,
12.07.2016, http://rus.tvnet.lv/novosti/za_rubjezhom/332247-v_polshje_raskrili_ljubovnicupornozvvezdu_poroshjenko

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Balstoties darbā veiktajā analizē, tiek izteikti šādi būtiskākie secinājumi un priekšlikumi par Latvijas plašsaziņas līdzekļu noturību pret citu valstu vēstījumiem Krievijas faktora analīzes 2016. gada NATO Varšavas samita kontekstā:

- Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpas regulējums ir uzskatāms par liberālu. Jauniem spēlētājiem tam ir salīdzinoši vienkārši piekļūt. Vienlaikus plašsaziņas tirgus pēc struktūras ir klasificējams kā oligopolistisks, jo katrā no segmentiem lielāko daļu auditorijas un reklāmas investīciju kontrolē divi vai trīs plašsaziņas līdzekļi. Tas savukārt nosaka salīdzinoši nelielu daudzumu plašsaziņas līdzekļu ar būtisku ietekmi uz auditorijas uzskatiem un viedokļiem;
- Sabiedrības dienas kārtību un zināšanas starptautiskajos, tostarp ārējās drošības jautājumos, lielākoties nosaka televīzijas un radio ziņu raidījumi, kā arī interneta portāli. Katrā no šiem plašsaziņas līdzekļu segmentiem Latvijas telpā būtiskāko ietekmi daļa līdz trim plašsaziņas līdzekļu grupām – "MTG TV Latvia" (t.sk. "TV3", "LNT"), "Baltijas mediju alianse" (t.sk. "Первый Балтийский Канал" ("Pervij Baltijskij Kanal"), "НТВ-Мир Baltic" ("NTV Mir Baltic")), sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi ("Latvijas Televīzija", "Latvijas Radio"), "Ekspress Grupp" ("Delfi"), "Eesti Media Group" ("Tvnet", "Apollo");
- Lai gan latviski runājošo un krievvalodīgo auditoriju Latvijā interesi saista līdzīga informācija – situācija Latvijā un starptautiskie notikumi – tomēr krievvalodīgie iedzīvotāji lielāku daļu informācijas saņem no Krievijas plašsaziņas līdzekļiem – vai nu tiešā (Krievijas televīzijas kanālu retranslācija) vai pastarpinātā veidā (Krievijas avotu izmantošana Latvijas plašsaziņas līdzekļos). Salīdzinājumā ar latviešu valodā runājošo auditorijas daļu, krievvalodīgie iedzīvotāji proporcionāli vairāk informācijas saņem no laikrakstiem un televīzijas;
- Latvijas plašsaziņas līdzekļu satura kvalitāte ir ļoti atšķirīga. Starptautisko notikumu, tostarp ārējās drošības jautājumu, atspoguļošanā tikai neliela daļa plašsaziņas līdzekļu spēj piedāvāt patstāvīgu padziļinātu analīzi. Atkarībā no pieejamajiem resursiem, plašsaziņas līdzekļu vidū atšķiras starptautiskajiem un drošības jautājumiem veltītā uzmanība, informācijas izpētes un pasniegšanas dziļums un detalizācija;
- Jo mazākas plašsaziņas līdzekļu iespējas, jo lielāka ir paļaušanās uz ārēju avotu, lielākoties ziņu aģentūru, sagatavoto informāciju. Savukārt ziņu aģentūras saņem oficiālo institūciju komunikācijas speciālistu sagatavoto informāciju un piedāvātos amatpersonu viedokļus, kas tiek izmantoti ziņu sagatavošanā. Tādējādi aug ziņu aģentūru ietekme ziņu radīšanā un izplatīšanā, novedot pie vienvēidīgāka informācijas satura visā plašsaziņas līdzekļu spektrā. Pārlietu liela paļaušanās uz ārēji sagatavotām ziņām (ziņu aģentūru informācija) un iekšējas ekspertīzes neattīstīšana palielina risku publicēt nepārbaudītu informāciju no ārējiem avotiem;

- Ziņu sastāva noteikšanā saglabājas plašsaziņas līdzekļu darbinieku subjektīvā faktora loma. Piemēram, atkarībā no darbinieka izglītības, vērtībām un uzskatiem var tikt pievērsta atšķirīga uzmanība kādiem notikumiem un to atspoguļojumam. Mazāka šī faktora loma ir redakcijās ar institucionalizētāku struktūru un vairākiem informācijas pārbaudes līmeņiem;
- Par salīdzinoši noturīgākiem pret citu valstu vēstījumiem uzskatāmi būtiskākie sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi un citi latviešu valodā raidošie televīzijas un radio kanāli. To nosaka ne tikai tiem pieejamie resursi starptautisko ziņu veidošanā, bet arī kopumā lēnāka informācijas pasniegšanas forma televīzijās un radio – lielākoties tiek pārraidītas iepriekš plānotas un veidotas pārraides, kas atstāj vairāk laika informācijas pārbaudei, ja salīdzina ar straujo informācijas apriti interneta portālos. Nereti tieši sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi sabalansē ziņu pasniegšanas ātrumu un to profesionālo kvalitāti, elastīgi reaģējot uz starptautiskajām aktualitātēm un piedāvājot plašāku, dziļāku informāciju, nekā komerciālo mediju ziņu raidījumi vai tiešsaistes ziņu portāli;
- Būtiskāko latviešu valodā strādājošo plašsaziņas līdzekļu redakcijas daudz lielāku uzmanību starptautisko un drošības notikumu informācijas pārbaudei pievērš “pēckrimas” apstākļos. Daudz rūpīgāk un kritiskāk tiek vērtēta no Krievijas avotiem saņemtā informācija;
- Būtiskākajās latviešu valodā strādājošajās redakcijās vērojams neapstrīdams atbalsts “Latvijas valsts aizsardzības vēstījumam” un to atrašanās vienotā vērtību un uzskatu skalā ar Latvijas valsts institūcijām. Tajā pat laikā, atrašanās vienotā vērtību un uzskatu skalā ar Latvijas valsts institūcijām neizslēdz šo plašsaziņas līdzekļu kritisku un objektīvu situācijas vērtējumu. Tas nereti nonāk pretstatā ar valsts institūciju vēlmi redzēt to vēstījumam privilēģētu vietu informācijas telpā un valsts institūciju piešķirtā situācijas un viedokļa vērtējuma izmantošanu, nenovērtējot, ka arī plašsaziņas līdzekļi un sabiedrība pati var piešķirt vērtējumu informācijai;
- Lai uzlabotu valsts institūciju paustā “Latvijas valsts aizsardzības vēstījuma” efektivitāti, attiecīgajām institūcijām ieteicams veikt ietverošāku komunikāciju, samazināt vēstījuma tehnokrātisko pusi, veikt tā “cilvēciskošanu”, kā arī paplašināt šī vēstījuma paudēju loku. Vienlaikus valsts institūcijām ir būtiski apzināties, ka potenciāla plašsaziņas līdzekļu nekritiskāka pieeja vieniem informācijas avotiem – Latvijas valsts institūcijām – var novest pie plašsaziņas līdzekļu vājināšanās un zemākas noturības spējas pret citu valstu vēstījumiem;
- Krievijas būtiskākie vēstījumi NATO Varšavas samita kontekstā sastāvēja no Krievijas NATO radītā apdraudējuma noliegšanas, tā vietā uzsverot NATO radīto apdraudējumu Krievijai un attiecīgi nepieciešamību spert atbildes soļus. Tāpat arī aicinājums starp NATO un Krieviju mazināt saspīlējumu un veicināt savstarpējo uzticēšanos, it īpaši lidojumu drošuma jomā virs Baltijas jūras, ar to cenšoties piedāvāt NATO Varšavas samitā sagaidāmajiem lēmumiem alternatīvu saspīlējuma mazināšanas veidu. Var pat uzskatīt, ka Krievijas reakcija uz NATO

Varšavas samitā pieņemtajiem lēmumiem ir bijusi negaidīti mierīga un pat salīdzinoši pasīva. To var skaidrot ar dažādiem faktoriem – Krievijas aizņemtību ar citiem jautājumiem, īpaši tās dalību Sīrijas pilsoņu karā, un potenciāliem mēģinājumiem ietekmēt NATO Varšavas samitā pieņemto lēmumu praktisko ieviešanu (jo īpaši – daudznacionālo bataljonu izvietošana) vai arī samierināšanos ar NATO Varšavas samitā pieņemtajiem lēmumiem kā “mazāko ļaunumu”, kas tieši neietekmē tās dalību konfliktā Ukrainā un pilsoņu karā Sīrijā;

- Krievijas vēstījumu par NATO Varšavas samitu regulāri izteica un skaidroja Krievijas valsts amatpersonas. To viedoklis Latvijā nonāk caur Krievijas plašsaziņas līdzekļiem (Krievijas kanālu un raidījumu retranslācija), kas nav šī pētījuma objekts, kā arī caur Krievijas ziņu aģentūru un mazākā mērā citu ziņu aģentūru un avotu pārņemšanu Latvijas ziņu aģentūru un Latvijas plašsaziņas līdzekļu apkopotajās un veidotajās ziņās;
- Gan latviešu, gan krievu valodā strādājošo plašsaziņas līdzekļu vidū visbiežāk tiek izmantota Krievijas ziņu aģentūras “*Interfax*” sniegtā informācija, kurā NATO Varšavas samits kopumā ticis atspoguļots neitrāli un vēstījumu emocionalitātes līmenis salīdzinājumā ar tiešajiem Krievijas amatpersonu izteikumiem bijis samazināts, lai gan, nenoliedzami, jūtams Krievijas politiskās perspektīvas ietvars. Arī citu Krievijas ziņu aģentūru vēstis par NATO Varšavas samitu tiek atspoguļotas līdzīgi;
- Starp būtiskākajiem latviešu un krievu valodā strādājošajiem Latvijas plašsaziņas līdzekļiem (pētījumā detalizētāk apskatot “Latvijas Televīzija”, “Delfi” un “Tvnet” un “*Первый Балтийский Канал*” (“Pervij Baltjijskij Kanal”) ziņu saturu latviešu un krievu valodā) atšķiras informācijas pasniegšanas veids un avoti. Krievu valodā strādājošie plašsaziņas līdzekļi vairāk paļaujas uz informācijas avotiem Krievijā vai arī citu valstu (pamatā Rietumeiropas) informācijas avotiem, kas nereti mēdz informāciju atspoguļot no Krievijai nedaudz pozitīvākas perspektīvas. Tajā pat laikā, būtiskākajos plašsaziņas līdzekļos nav vērojama paļaušanās uz citu valstu radītiem tendencioziem avotiem;
- Būtiskākajos latviešu valodā strādājošajos plašsaziņas līdzekļos vērojama pilnīga iekļaušanās “Latvijas valsts aizsardzības vēstījumā”. NATO Varšavas samits tiek atspoguļots plaši un no dažādām tajā pieņemto lēmumu atbalstošām perspektīvām. Krievijas amatpersonu izteiktie viedokļi tiek atspoguļoti neitrāli un informatīvi, lai parādītu arī Krievijas nostādnes šajā jautājumā. Tomēr šie viedokļi netiek pārlietu saasināti un netiek pozicionēti kā pārāki par “Latvijas valsts aizsardzības vēstījumu” vai kā alternatīva tam; turklāt var uzskatīt, ka šie vēstījumi pat stiprina “Latvijas valsts aizsardzības vēstījumu”, parādot Krievijas reakciju, tostarp potenciālos Krievijas praktiskos pret NATO vērstos pasākumus – tādējādi arī reāli pastāvošu apdraudējumu. Tajā pat laikā, ziņas, jo īpaši interneta portālos, lielākoties ir vienveidīgas un pamatā balstās vienos informācijas avotos. Tos nereti papildina pašu plašsaziņas līdzekļu analīze un

amatpersonu un ekspertu komentāri, kas gan vairāk konstatējami plašsaziņas līdzekļos ar lielākiem ziņu veidošanai pieejamajiem resursiem;

- Būtiskākajos krievu valodā strādājošajos Latvijas plašsaziņas līdzekļos vērojama augsta uzmanība NATO Varšavas samitam, tostarp interneta portālu krieviskajās versijās salīdzinājumā ar latviešu valodas versijām tā ir pat augstāka. Informācijas pasniegšanas veids atšķiras – kopumā tas ir mazāk labvēlīgs pret samita norisi un tajā plašāk tiek atspoguļots redzējums un vērtējums no Krievijas perspektīvas, tomēr nav novērojami tieši mēģinājumi aicināt auditorijas noraidīt samita lēmumus vai izvēlēties Krievijas pozīciju. Tāpat, atšķirībā no latviski vēstošajiem būtiskākajiem plašsaziņas līdzekļiem, lielāka uzmanība tiek pievērsta Ukrainai NATO Varšavas samita kontekstā, turklāt ar Ukrainu saistītajos jautājumos publicējot tendenciozāku informāciju;

- Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpa kopumā ir noturīga pret citu valstu vēstījumiem ar Latvijas aizsardzību saistītajos jautājumos – būtiskākajos plašsaziņas līdzekļos ir mazas iespējas nonākt tendenciozai citu valstu informācijai, ņemot vērā informācijas pārbaudes līmeņos un paļaušanos uz lielākoties uzticamām avotu grupām. Tomēr tas neizslēdz tendenciozas citu valstu informācijas nonākšanu Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpā ar valsts aizsardzību un drošību pastarpināti saistītos jautājumos, jo īpaši krievvalodīgajos plašsaziņas līdzekļos un jo īpaši jautājumos, kas saistīti ar Krievijas un Ukrainas konfliktu un krievvalodīgo situāciju Latvijā;

- Latvijas plašsaziņas telpas noturība ar Latvijas aizsardzību saistītajos jautājumos neizslēdz atsevišķu sabiedrības grupu lielāku ievainojamību pret citu valstu vēstījumiem, jo daļa sabiedrības informāciju uzņem no Krievijas plašsaziņas līdzekļu telpas (kas saglabā būtiskākā riska avota lomu citu valstu viedokļu nostiprināšanā) vai arī moderno informācijas instrumentu laikmetā veido savu informācijas telpu no sevis izvēlētiem avotiem – citu valstu vēstījumiem ir lielāks potenciāls atrasties "alternatīvu" vai "interesantāku" avotu aizsegā. Tāpēc būtiska ir sabiedrības locekļu kritiskās domāšanas attīstība, lai par informācijas ieguves avotiem tiktu izmantoti pēc iespējas mazāk tendenciozi avoti;

- Latvijas plašsaziņas līdzekļu telpas noturības spējas uzturēšanai un vairošanai aizsardzības jomā būtiska ir gan sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu stiprināšana, gan visu plašsaziņas līdzekļu atbalstīšana no valsts institūciju puses, jo īpaši ar plašākām informācijas ieguves iespējām no pēc iespējas plašāka uzticamu avotu loka, samazinot paļaušanos uz konkrētu informāciju un tās vērtējuma piedāvāšanu. Šajā ziņā ir svarīga plašāka un vieglāka pieeja informācijas pirmavotiem, tostarp plašāks atbalsts plašsaziņas līdzekļu pārstāvju ārvalstu braucieniem, kā arī atbalsts informācijas gūšanai ne tikai no Latvijas valsts institūcijām, bet arī citu valstu institūcijām, starptautiskajām organizācijām un pētniekiem.